QORTI KRIMINALI

IMHALLEF DR. CONSUELO SCERRI HERRERA LL.D., Dip Matr., (Can)

Att ta' Akkuza: 8/2019

Ir-Repubblika ta' Malta

vs

Tony Curmi

Illum, 9 ta' Frar, 2021

Il-Qorti,

Rat l-att tal-akkuza numru 8 tas-sena 2019 migjuba fil-konfront ta' Tony Curmi detentur tal-karta tal-identita' bin-numru 600582M, fejn l-Avukat Generali fl-ewwel Kap ipremetta:

Illi, fit-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014), ġewwa l-Gzejjer Maltin, l-akkuzat **Tony Curmi iddecieda xjentement u illegalment li jibda ibiegħ jew xort'oħra jittraffika ir-raza meħuda mill-pjanta Kannabis**;

Illi, nhar it-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014), il-Pulizija tal-Iskwadra ta' kontra d-Droga kienu qegħdin isegwu lill-akkuzat **Tony Curmi**, u dana in vista ta' informazzjoni kunfidenzjali li kienu irċevew dwar l-istess li kienet a rigward il-fatt li **Tony Curmi** kien qed jittraffika id-droga minn ġewwa l-garaxx numru 5, Triq Kelinu Cachia, Tarxien;

Illi, dak il-ħin, saret tfittxija ġewwa l-vettura tal-istess **Tony Curmi** – vettura tal-għamla Mitsubishi L200 bin-numru ta' reġistrazzjoni numru BCA-527 – liema tfitxija rrizultat fin-negattiv. Minkejja dan ir-rizultat, il-Pulizija baqgħu għassa mal-istess garaxx sabiex jissorveljaw kwalunkwe moviment li seta' jseħħ fl-istess post;

Illi, ftit tal-ħin wara f'dik l-istess ġurnata, l-akkuzat **Tony Curmi** rritorna ġewwa dan l-istess garaxx u ftit wara waslet ukoll terza persuna – li aktar tard ġiet identifikata bħala Wayne Grima – li daħlet ġewwa dan l-istess garaxx u ftit wara reġat ħarġet b'baskett abjad f'idha. Wayne Grima prova jitlaq minn fuq il-post permezz tal-vettura tiegħu tal-għamla Peugeot 206 bin-numru ta' reġistrazzjoni CBS-095 fejn immedjatament ġie mwaqqaf mill-Pulizija. Wara tfittxija ġewwa din l-istess vettura, instab li l-baskett li kien ħareġ bih Wayne Grima minn ġewwa l-garaxx ta' **Tony Curmi**, li nstab fuq is-*seat* tal-passiġier tal-istess vettura, aktar -il fuq imsemmija, kien kontenenti sustanza suspettata raza tal-kannabis. Saret ukoll tfittxija ġewwa l-garaxx tal-akkuzat msemmi aktar -il fuq, fejn minn hemmhekk ġew elevati xi boroz relatati mad-droga kif ukoll mgħarfa b'xi traċċi ta' sustanza suspettata droga fuqha. Dawn l-oġġetti, flimkien mas-sustanza suspettata droga, ġew mgħoddija lill-Espert tal-Qorti għad-debita analizi;

Illi, filfatt wara stħarriġ kimiku li sar fuq din l-istess sustanza da parti tal-Ispizjar nominat mill-Magistrat Inkwerenti, ġie kkonstatat li dik is-sustanza li nstabet fil-vettura ta' Wayne Grima, kienet filfatt il-mediċina perikoluza Kannabis li kienet tikkontjeni is-sustanza *tetrahydrocannabinol*, f'ammont nett totali ta' elf, disa' mija u tnax (1,912) il- gramma b'purita ta' sebgħa fil-mija (7%) u li għandha valur ta' ħamsa u erbgħin elf, tmien mija, tmienja u tmenin Ewro (€45,888);

Illi, sussegwentement, Wayne Grima ġie mitkellem mill-Pulizija fejn ikkolabora pjenament magħhom u filfatt irilaxxja stqarrija li sussegwentement ġiet iġġuramentata nhar l-erbgħa u għoxrin (24) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014). Huwa ammetta l-involviment tiegħu f'dan il-kaz u stqarr li l-akkuzat **Tony Curmi**, magħruf bħala l-Bilbla, kien ċempillu nhar it-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u sbatax (2017) u qallu sabiex imur jiġbor xi ħaġa mingħandu sabiex izommilu. Huwa (Wayne Grima) kien mar il-garaxx ta' l-akkuzat **Tony Curmi** fejn dan tal-aħħar filfatt kien għaddielu baskett abjad u reġa qallu biex izommulu sabiex imbagħad iċempillu u jerġa' jiġbru mingħandu. Meta ra hekk, Wayne Grima rrealiza li dak il-baskett seta' jikkontjeni droga u għalhekk telaq malajr lejn il-vettura tiegħu, hawn fuq imsemmija, poġġa l-baskett li **Tony Curmi** kien tah fuq is-*seat* tal-passiġier u prova jitlaq minn fuq il-post, fejn sussegwentement ġie mwaqqaf mill-Pulizija;

Illi, id-droga Kannabis u kull estratt jew tintura tagħha, jew raza meħuda minnha, jew preparazzjonijiet li jkollhom bħala bazi din ir-raza hija kkontrollata bil-Liġi taħt l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u *in oltre* l-akkuzat **Tony Curmi** ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni jew licenzja mahruga bil-Ligi li tippermettilu li jkollu fil-pussess tiegħu din is-sustanza perikoluza.

Illi, b'għemilu, l-imsemmi **Tony Curmi** sar ħati talli fit-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014), ġewwa l-Gzejjer Maltin, ipproduċa, biegħ jew xort'oħra ttraffika fir-raza meħuda mill-pjanta Kannabis jew f'xi preparazzjonijiet li kellhom bħala bazi din ir-raza meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikoluzi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u meta ma kienx bil-liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni d-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorita` mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa li jkollu dik id-droga li ma ġietx fornita lilu għall-uzu tiegħu skond riċetta kif provdut fir-Regoli msemmija.

Għaldaqstant l-Avukat Generali, f'isem ir-Repubblika ta' Malta, jakkuza lill-imsemmi **Tony Curmi,** ħati, talli fit-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014), ġewwa l-Gzejjer Maltin, ipproduċa, biegħ jew xort'oħra ttraffika fir-raza meħuda mill-pjanta Kannabis jew f'xi preparazzjonijiet li kellhom bħala bazi din ir-raza meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikoluzi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u meta ma kienx bil-liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni d-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorita` mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa li jkollu dik id-droga li ma ġietx fornita lilhu għall-uzu tiegħu skond riċetta kif provdut fir-Regoli msemmija.

Konsegwentement, l-Avukat Ġenerali jitlob illi jingħamel skond il-liġi kontra l-imsemmija akkuzat **Tony Curmi**, u illi jigi kkundanat għall-piena ta' priġunerija għal għomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn u tliet mija u disgħa u għoxrin ewro u sebgħa u tletin ċentezmu (2,329.37) izda mhux izjed minn mija u sittax-il elf, erba' mija u tmienja u sittin euro u sebgħa u sittin ċentezmu (116,468.67) u l-konfiska favur il-Gvern ta' Malta ta' l-oġġetti kollha li dwarhom sar ir-reat u l-konfiska favur il-Gvern ta' Malta ta' kull flejjes jew proprjetà mobbli u immobbli oħra tal-persuna hekk misjuba hatja skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 2, 8(b), 12, 22(1)(a)(1B)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d)(3BA), (7), 22A u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikoluzi u r-regola 4(a) tar-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern tad-Drogi Perikoluzi (Avviż Legali 292/1939) u fl-artikoli 17, 23, 23A, 23B, 23Ċ u 533 tal-Kodiċi Kriminali jew għal kull piena oħra li tista' skond il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmi akkuzat.

Illi l-Avukat Generali fit-Tieni Kap ipremetta:

Illi, fil-kuntest taċ-ċirkostanzi u z-zmien imsemmi fl-Ewwel Kap ta' dan l-Att ta'Akkuza, l-akkuzat **Tony Curmi** kien fil-pussess ta' raza meħuda mill-pjanta Kannabis. Filfatt, nhar it-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014), l-akkuzat **Tony Curmi** għadda baskett lil Wayne Grima, kif filfatt jikkonferma l-istess Wayne Grima, liema baskett kien jikkontjeni sustanza suspettata raza tal-kannabis;

Illi, filfatt dan l-istess baskett li ġie interċettat mill-Pulizija flimkien mas-sustanza suspettata droga ta' ġo fih gew mgħoddija għal stħarrig kimiku da parti tal-ispizjar nominat mill-Magistrat Inkwerenti, fejn ġie kkonstatat li dik is-sustanza kienet filfatt il-mediċina perikoluza Kannabis li kienet tikkontjeni is-sustanza *tetrahydrocannabinol*, f'ammont nett totali ta' elf, disa' mija u tnax (1,912) il- gramma b'purita ta' sebgħa fil-mija (7%) u li għandha valur ta' ħamsa u erbgħin elf, tmien mija, tmienja u tmenin Ewro (€45,888);

Illi, minn stħarriġ ulterjuri, kif ġa indikat aktar il-fuq fl-Ewwel Kap ta' dan l-Att t'Akkuza, Wayne Grima ikkonferma li l-akkuzat **Tony Curmi** kien għaddielu din id-droga, sabiex izommielu, u dana sakemm l-akkuzat jerġa jitolbha lura mingħandu;

Illi, senjatament mill-ammont ta' droga nvoluta, kif ukoll miċ-cirkostanzi li fihom instabet, u kif ukoll minn dak li stqarr Wayne Grima, anka permezz ta' stqarrija ġuramentata, jidher biċ-ċar illi din is-sustanza perikoluza ċertament li ma' kinitx intiza ghall-uzu personali ta' l-akkuzat, izda kif spjegat fil-Kap precedenti ta' dan l-Att ta' Akkuza, kienet intiza sabiex tigi ttraffikata f'dawn il-gzejjer;

Illi d-droga Kannabis u kull estratt jew tintura tagħha, jew raza meħuda minnha, jew preparazzjonijiet li jkollhom bħala bazi din ir-raza hija kkontrollata bil-Liġi taħt l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u *in oltre* l-akkuzat **Tony Curmi** ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni jew liċenzja maħruġa bil-Liġi li tippermettilu li jkollu fil-pussess tiegħu din is-sustanza perikoluza.

Illi b'ghemilu, l-akkuzat **Tony Curmi** sar hati talli fit-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014), ġewwa l-Gzejjer Maltin, **kellu fil-pussess tiegħu ir-raza meħuda mill-pjanta Kannabis** meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikoluzi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u meta ma kienx bil-liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni d-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorita` mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Sahha li jkollu dik id-droga li ma ġietx fornita lilhu għall-uzu tagħhom skond riċetta kif provdut

fir-Regoli msemmija, u **taħt tali cirkostanzi li juru li dak il-pussess ma kienx ghall-uzu esklussiv tiegħu**.

Għaldaqstant l-Avukat Generali, f'isem ir-Repubbklika ta' Malta, jakkuza lill-imsemmi **Tony Curmi** ħati talli, fit-tnejn u għoxrin (22) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014), ġewwa l-Gzejjer Maltin, **kellu fil-pussess tiegħu ir-raza meħuda mill-pjanta Kannabis** meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikoluzi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u meta ma kienx bil-liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni d-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorita` mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa li jkollu dik id-droga li ma ġietx fornita lilu għall-uzu tiegħu skond riċetta kif provdut fir-Regoli msemmija, u **taħt tali cirkostanzi li juru li dak il-pussess ma kienx ghall-uzu esklussiv tiegħu**.

Konsegwentement l-Avukat Generali jitlob illi jingħamel skond il-Liġi kontra l-imsemmi akkuzat **Tony Curmi,** u illi jiġi kkundannat għal piena ta' priġunerija għal għomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn tlett mija disgħa u għoxrin Ewro u sebgħa u tletin ċentezmu (€2,329.37) izda mhux izjed minn mija u sittax –il elf erba' mija tmienja u sittin Euro u sebgħa u sittin ċentezmu (€116,468.67), u l-konfiska favur il-Gvern ta' Malta ta' l-oġġetti kollha li dwarhom sar ir-reat, u l-konfiska favur il-Gvern ta' Malta ta' kull flejjes jew propjeta' mobbli u immobbli oħra tal-persuna hekk misjuba ħatja, skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 2, 8(a), 12, 15A, 22(1)(a)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d)(7), 22A, 24A, u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikoluzi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u r-regoli 4 u 9 tar-Regoli ta' l-1939 dwar il-Kontroll Intern ta' Mediċini Perikoluzi (Avviż Legali 292/1939), u fl-artikoli 17, 23, 23A, 23B, 23Ċ u 533 tal-Kodiċi Kriminali, Kap. 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skond il-Ligi tingħata ghal-ħtija ta' l-imsemmi akkuzat.

Rat illi fin-nota ta' eccezzjonijiet prezentata minn Tony Curmi fl-erbgha (4) ta' Settembru tas-sena elfejn u dsatax (2019) gie eccepiet:

'1. Illi kull stqarrija , sia tal-akkuzat u kif ukoll ta' terzi senjatament ta' Wayne Grima ma' ghandhomx jiffurmaw parti mill-process waqt il-jury u dana kemm il-darba l-imsemmija stqarrijiet ma' ttiehdux u ma' gewx rilaxxjati skond il-gurisprudenza ricenti dwar l-ammissibilita ta' stqarrijiet li ma' ttiehdux skond il-Ligi;

2. Illi minghajr pregudizzju, l-gury huwa kkontestat fil-mertu;'

Fis-seduta tat- 3 ta' Ottubru, 2019 quddiem din il-Qorti fir-rigward tal-istqarrija tal-akkuzat, il-partijiet qablu '*illi jistennew l-ezitu tas-sentenza tal-ECHR Farrugia vs Malta li ser jinghata fis-sebgha (7) ta' Ottubru tas-sena elfejn u dsatax (2019)*';

Fis-seduta tal- 5 ta' Jannar, 2021 quddiem din l-Qorti giet '*trattata l-eccezzjoni preliminari tal-akkuzat fir-rigward tal-istatement.*'

Illi l-eccezzjoni preliminari tal-akkuzat hija bbazata kemm fuq l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat u anke fuq l-istqarrija ta' terzi senjatament ta' Wayne Grima.

Din il-Qorti sejra tibda' billi tqis l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi.

Ikkunsidrat;

Illi l-istqarrija tal-akkuzat Tony Curmi giet rilaxxata fit- 23 ta' Novembru, 2014 u tinsab a fol 7 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja. Din il-Qorti tissottolinea li fil-bidu ta' din l-istqarrija hemm indikata d-data tat-'*22 t' Novembru 2014*' bil-hin '*3.45pm*' filwaqt li fl-ahhar tal-istqarrija hemm indikata d-data '*23/11/14*' u l-hin '*4:50pm*' izda stante li f'din l-istqarrija l-akkuzat gie mistoqsi '*Ilbierah, 22 ta' Novembru 2014, il-Pulizija tal-RIU ghal habta tas-2:30pm waqqfuk gewwa Hal-Tarxien tispjegali wahda x''gara fi kliemek?*', huwa evidenti li d-data korretta tal-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi hija dik tat-tlieta u ghoxrin (23) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014). F'din l-istqarrija tirrizulta s-segwenti twissija:

Twissija mogħtija mil-ispettur Herman Mula fil-preżenza ta' Ps 923 Pierguido Saliba "M'intix obbligat li titkellem sakemm ma tkunx tixtieq li titkellem, imma dak li tghid jista' jingieb bi prova ; ma dan kollu, jekk ma tkunx trid tghid xejn jew tonqos milli ssemmi xi fatt, il-qorti jew il-gudikant jistghu jaslu ghal regola ta' inferenza li tammonta ghal prova

korroborattiva, jekk matul il-process inti tressaq xi difiza li tkun ibbazata fuq xi fatt li ma tkunx semmejt matul l-interrogazzjoni."

F'din l-istqarrija, fost mistoqsijiet ohra l-akkuzat gie mistoqsi:

'*Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?*' u wiegeb '*Iva.*'

Mistoqsi:

'*Tikkonferma li jiena tajtek id-dritt sabiex tikkonsulta ma Avukat qabel l-interrogazzjoni u fil-fatt int cempilt bit-telefon lil Dr. Dr. Noel Cutajar LL.D.?*' u wiegeb '*Iva*'.

Din l-istqarrija hija ffirmata mill-Ispettur Herman Mula u minn Ps 923 Pierguido Saliba izda mhijiex iffirmata mill-akkuzat u taghlaq bis-segwenti dikjarazzjoni:

'*Niddikjara li din l-istqarrija għamiltha jien volontarjament, mingħajr theddid jew biża, wegħdiet jew twebbil ta' xi vantaġġi. Hija l-verita' u wara li ġiet moqrija lili minn l-ispettur Herman Mula nistqarr li ma rrid inżid jew innaqqas jew inbiddel xejn minnha u nagħżel li ma niffirmax*'.

L-**Ispettur Herman Mula** fix-xhieda tieghu quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) Bhala Qorti Istruttorja datata l- 4 ta' Dicembru, 2014 fost affarijiet ohra xehed li '*Qieghed naghraf l-istqarrija ta' Tony Curmi li qed naghraf hawnhekk fl-Awla bhala l-imputat, stqarrija lii ttiehdet minni fl-ufficcju tieghi fil-prezenza tas-surgent PS 923 Pierre Guido Saliba, stqarrija li fihatliet (3) faccati. Fil-qosor Sinjura Magistrat qieghed naghraf il-firem tieghi fuq kull faccata u tas-surgent,l-imputat ghazel li ma jiffirmax wara li nghatalu d-dritt illi jikkonsulta u fil-fatt ikkonsulta ma avukat Dr. Noel Cutajar qabel l-interrogazzjoni ...*'

L-**Ispettur Pier Guido Saliba** xehed quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) Bhala Qorti Istruttorja fis-seduta tat- 3 ta' Novembru, 2015 fejn xehed li '*Qed nara fol. Numru 7 tal-process tal-atti odjerni . Id-dokument fih erbgha faccati imma l-istatement qieghed imnizzel fuq tlieta. R-raba wahda harget awtomatika mis-sistema. Fuq il-faccati fejn hemm l-istatement qed naghraf il-firma tieghi, il-firma tal-Ispettur u l-assenza tal-firma tal-imputat li kien ghazel dak inhar li ma jiffirmax. Ghall imputat qed nirreferi ghal Toni Curmi li qed naghraf prezenti fl-Awla*'. Xehed ukoll li '*Qed nagħraf is-solitu twissija li tinghata meta jkun ha l-parir tal-avukat u li kien kellem fil-fatt lill Dott. Noel Cutajar fejn hemm mistoqsija li qed tirreferi ghaliha fiha stess. Li nixtieq inzid maghha hija li wara l-istqarrija sar konfront bejn is-sur Curmi u Wayne Grima li kienu t-tnejn min nies involuti f'dan il-każ fejn kif dahal Wayne Grima uza splekattiv daqsxejn mhux ta' din il-Qorti.*' (...)

Illi jirrizulta li meta l-akkuzat Tony Curmi irrilaxxa l-istqarrija tieghu, skont il-ligi in vigore dak iz-zmien huwa kellu d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat jew Prokuratur legali qabel it-tehid tal-istqarrija izda ma kellux dritt li jkollu Avukat **prezenti** waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. In oltre' kif anke tiprovdi t-twissija moghtija lill-akkuzat fl-istqarrija in kwistjoni dak iz-zmien jekk suspettat ma jkunx irid jghid xejn jew jonqos milli jsemmi xi fatt, il-Qorti jew il-gudikant jistghu jaslu ghal regola ta' inferenza li tammonta ghal prova korroborattiva jekk matul il-process huwa jressaq xi difiza li tkun ibbazata fuq xi fatt li ma jkunx semma matul l-interrogazzjoni.

Din il-Qorti sejra taghmel referenza ghal uhud mis-sentenzi li indirizzaw kwistjonijiet rigwardanti l-ammissibilita' o meno ta' stqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat. Ghalkemm l-akkuzat fl-eccezzjoni tieghi jghid li l-istqarrija tal-akkuzat ma ghandhiex tifforma parti mill-process waqt il-guri u dan kemm il-darba l-imsemmija stqarrija ma ttiehditx u ma giex rilaxxata skont il-gurispdrudenza ricenti dwar l-ammissibilita' ta' stqarrija li ma ttiehux skond il-ligi, din il-Qorti taghmilha cara li per sfortuna l-**<u>gurisprudenza dwar meta suspettat ma jkunx inghata d-dritt tal-assistenza ta' Avukat waqt l-istqarrija ghada konfliggenti, dan inkluz numru ta' sentenzi li nghatghu ricentement</u>.**

Sentenza li ghamlet impatt sinifikanti fuq il-gurisprudenza ta' Malta hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **<u>Borg v. Malta</u>'**[1]. F'dik is-sentenza l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' konsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

'56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).

57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).

*58. **<u>Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6</u>** (ibid., § 56).*

(ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law.

---

[1] Deciza fit-12 ta' Jannar, 2016 u reza finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yeşilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons (see Salduz, cited above, §§ 52, 55 and 56).

63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) VS Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'**[2], il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

[2] Deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet taghhom, l-intimati jargumentaw illi l-ilment tar- rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien inghata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien ezercita dan id-dritt, u illi s- sentenza citati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn ghal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma thalliex ikellem avukat qabel ma ttehdulu l-istqarrija.

Il-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu m'huwiex illi ma thalliex jikkonsulta ma' avukat qabel ma ttehdietlu l-istqarrija (hlief fir-rigward tat-tieni wahda), izda proprju illi l-assistent legali tieghu ma kienx prezenti ***waqt*** *it- tehid tal-istqarrija, kif jidher per ezempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.* ***M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma giex interrogat fil-presenza tal-avukat tieghu, anke ghaliex wara kollox, f'dak iz-zmien il-ligi stess ma kienitx tippermetti dan.***

Fis-sentenza fl-ismijiet ***<u>Panovits v. Cyprus</u>*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Dicembru 2008 intqal illi: "...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation.* ***The lack of legal assistance <u>during an applicant's interrogation</u> would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings."***

Fuq l-istess linja ta' hsieb, fis-sentenza fl-ismijiet ***<u>Dayanan v. Turkey</u>*** *deciza mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u citata fir-rikors promour tar-rikorrent:*

"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts and which form the framework for its case- law, ***an accused person is entitled, as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only <u>while being questioned</u>*** *(for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable to the accused, preparation for questioning, support of an accused in distress and checking of the conditions*

of detention."

*Il-fatt illi l-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement ghas- sentenza ta' **Salduz** b'mod illi l-interpretazzjoni tad-dritt ghal smiegh mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa necessarju li l-arrestat jithalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interogattorju hija kkonfermata bl-aktar mod car fis-sentenza fl- ismijiet **Brusco v. France** deciza fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbazat il-konkluzjoni taghha mhux biss fuq l-fatt illi Brusco ma thalliex ikellem avukat qabel ma gie interrogat izda anke ghaliex ma kellux access ghal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tieghu u l-interogazzjonijiet l-ohra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jezigi l-Artikolu 6:*

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

*Konferma terga aktar cara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet **Navone and others v. Monaco** deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-24 ta' Ottubru 2013, fejn il- Qorti ikkonkludiet illi l-ligi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l-interrogatorju, u ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun prezenti waqt l-interogazzjoni[3], **kienet leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq**:*

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires : une telle assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue ou de la prolongation de celle-ci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas.

(...)

---

[3] Bhas-sistema Maltija f'dak iz-zmien. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) VS Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'** deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG))

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatories."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diga bdew jesprimu d-dubbji taghhom rigward jekk, il-ligi, kif kienet dak iz-zmien, kienetx tiggarantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegh xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenza legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali deciza fis-6 ta' Ottubru 2016 fl-ismijiet ***Il-Pulizija (Spetur Jesmond J. Borg) vs Jason Cortis*** *fejn intqal illi:*

"...jista' jkun hemm lok ghal-dibattitu dwar kemm il-provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt ghall-assistenza legali moghti lill- arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif ezistenti llum taht il-ligi taghna, huwa ristrett ghal siegha qabel l-interoggatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal-avukat waqt l-istess interrogatorju. *F'dak l-istadju l-arrestat huwa soggett ghal mistoqsijiet diretti u suggestivi bir-risposti taghhom, anke jekk jghazel li ma jwegibx, bit-traskrizzjoni tieghu tkun eventwalment esebita fil-proceduri kontrih fejn ikun meqjus innocenti sakemm pruvat mod iehor."*

Huwa car ghalhekk illi skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif zviluppat u evolviet sussegwentement ghas-sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegh xieraq tirikjedi illi l-arrestat jinghata l-possibilita li jkollu mieghu avukat tal-fiducja tieghu waqt, u mhux biss qabel, l-interogazzjoni. Ghalhekk jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l-ilment tar-rikorrent huwa nfondat ghaliex kienet inghata l-possibilita li jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli ghaliex mill-gurisprudenza appena citata, jidher car illi l-arrestat ghandu jinghata l-possibilita li jkollu avukat prezenti waqt l- interogazzjoni.

M'huwiex kontestat, illi fiz-zmien in kwistjoni ***kien hemm restrizzjoni sistematika*** *li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiducja tieghu prezenti waqt l-interrogazzjoni. M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma thalliex ikollu avukat prezenti waqt l-ewwel interogazzjoni, u illi ma inghatax access ghall-avukat tieghu qabel jew waqt it-tieni interogazzjoni. Dan il-fatt wahdu, skont il-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg,*

huwa bizzejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq.

Il-Qorti pero ma tistghax ma tirrilevax illi dan huwa kaz gravi u partikolari, fejn ir- rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi zmien tal- interogazzjoni kien ikollu jaghmel sitt sieghat dialysis, fi granet alternattivi u filfatt kien gie arrestat hekk kif kien ghadu hareg minn sitt sieghat dialysis. Il-Qorti tinsab mhassba mmens illi l-pulizija ma zammew ebda record tal-kondizzjoni ta' sahha tar-rikorrent, b'mod illi ma jistghux jikkonfermaw jekk kienux taw cans lir- rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt sieghat dialysis u l-interogazzjoni tieghu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil- kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet responsabbli ghal sahhtu u ghalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni sufficjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tigi salvagwardjata sahhtu u li r-rikorrent ma jithalliex bil-guh u bil-ghatx wara sitt sieghat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rrizulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawzalu ugiegh kbir, ansjeta u depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli, specjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interogazzjoni segwit sitt sieghat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 – 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minhabba l-kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbaghti. Di piu' l-fatt illi r-rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interogazzjonijiet tieghu. Ghalhekk, ikkonsidrat li dak iz-zmien kien hemm restrizzjoni sistematika ghad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l-effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-kaz minhabba l-vulnerabbilita tar- rikorrent, u galadarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm ragunijet serji u mpellenti li jistghu jiggustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilment tar-rikorrent illi d-dritt tieghu ghal smiegh xieraq gie lez, huwa fondat.

Ghalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba restrizzjoni mhux gustifikata ghad-dritt tieghu ta' access ghal avukat.'

L-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija kienu appellaw din is-sentenza fejn il-Qorti Kostituzzjonali fid-decizjoni taghha[4], fost numru ta' kunsiderazzjonijiet qieset li:

'35. Fil-kaz odjern jirrizulta car li fl-istqarrijiet tieghu r-rikorrent, minkejja li qabel ma irrilaxxja l-ewwel stqarrija, l-avukat tieghu kien tah il-parir li f'dak l-istadju ma jghid xejn lill-pulizija, huwa xorta wahda iddecieda li jirrispondi ghad-domandi waqt l-interrogazzjoni, bir-rizutlat li stqarr certu fatti inkriminanti ghalih in kwantu ammetta li kien jixtri l-blokkok tal-cannabis, kemm ghall-konsum personali tieghu kif ukoll sabiex ibiegh lil terzi. Fil-fatt stqarr li kien ibiegh minnha lill-barranin li kienu Ghawdex. B'dan il-mod huwa kien ammetta li kien jittraffika dik id-droga. L-istess ammissjoni kienet giet ripetuta fit-tieni stqarrija fejn ir-rikorrent amplifika wkoll dwar minn ghand min kien jixtri d-droga.

36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut taghhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir- rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal- proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil- kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, ladarba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali'

[4] Sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Generali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija'** deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG)

Il-Qorti Kostituzzjonali kienet laqghet l-appell tal-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija, irrevokat is-sentenza appellata u minflok, laqghet l-eccezzjoni tal-intimati in kwantu l-proceduri odjerni huma intempestivi, u ordnat, minflok, li biex ma jsehhx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar uzu miz-zewg stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil-proceduri kriminali.

Fis-sentenza fl-ismijiet '**<u>Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella</u>**'[5] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, gie kkunsidrat li:

'*Riferibbilment ghall-kaz in ezami, jirrizulta illi Aldo Pistella nghata dritt li jkellem lill-avukat ta` ghazla tieghu qabel irrilaxxja l-istqarrija lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur koncernat ikkonferma li hekk kien il-kaz, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-procediment, kif ukoll meta xehed fil-kawza kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawza kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi :-*

> *"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tieghu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellem avukat u fil-fatt kien tkellem ma` l-avukat tieghu Dr Sarah Sultana personalment, kien tkellem l-ghada filghodu fejn kienet giet tkellmu gewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ha l-parir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet mieghu...." (ara fol 19 u 20 tal-process kriminali).*

Mill-istqarrija rrizulta wkoll illi Pistella kkonferma li fehem it-twissija moghtija lilu mill-pulizija u li kien kellem lil avukat tieghu qabel ma rrilaxxja l- istqarrija. Insibu a fol 29 :

> *"M: Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?*
>
> *T: Iva.*
>
> *M: Tikkonferma li kellimt lil avukat tieghek Dr Sara Sultana u gejt moghti dokument bid-drittijiet kollha tieghek bil-lingwa taljana?*

[5] Deciza mill-Qorti Civili Prim' Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali) nhar is-27 ta' Gunju, 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 104/16 JZM).

T: Iva."

Madanakollu rrizulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` ghazla tieghu waqt it-tehid tal-istqarrija. Gara hekk ghaliex fiz-zmien meta Pistella kien qed jigi nvestigat, ma kienx hemm dritt li min kien qed jigi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l- istqarrija.

Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-kaz ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun giet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal-jedd ghal smigh xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti hadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza ta` avukat izda dak l-avukat ma kienx prezenti waqt l-interrogatorju.

Irrizulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proceduri kriminali illi waqt li kien qed jaghti l-istqarrija, Pistella kkopera izda kellu problema bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx ; ghalhekk kien rega` nsista li jkellem lill-konsulent legali izda din it-talba kienet michuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera maghna bis-shih. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jghid verament min huma nvoluti n-nies u minn ghand min kien qed jixtri u jassistina f'dawk l- affarijiet u bejn qed jibza` minn dawn l-affarijiet. Ghax f'hin minnhom xtaq li jghinna u f'hin minnhom rega` talab biex jitkellem fil-fatt ma` l-avukat, ghidtlu li ma jistax."

*Ghal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal ghal sitwazzjoni fejn l-**<u>uzu ta` l-istqarrija</u>** mehuda minghajr l-assistenza legali tammonta ghal lezjoni tad-dritt ghal smigh xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.*

Din il-Qorti tqis li ghall-kaz odjern ghandha tapplika l- gurisprudenza l-aktar ricenti tal-ECHR u tal-qrati taghna fejn inghad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jigi rrimedjabbilment ippregudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu. '

L-istess Qorti[6] qieset li:

'*Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li terga` tkellem lill-avukat u tali talba giet michuda, iwassal ghal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-kaz tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippregudikat stante illi huwa rrilaxxja stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu.*

Issa rrizulta wkoll illi l-kawza kriminali ghadha pendenti.

Ghalkemm il-qorti ta` gurisdizzjoni kriminali eventwalment taghti decizjoni fil-mertu wara li jkun inghalaq il-gbir tal-provi, tenut kont tal- konsiderazzjonijiet kollha premessi, m`ghandux ikun illi l-kawza kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun taghmel prova ladarba rrizulta li waqt it-tehid tal- istqarrija ma kienx prezenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija t-tnejn sostnew illi l-kaz tal-pulizija kontra Aldo Pistella mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkuzat izda fuq provi ohra wkoll.

***Ghalkemm jibqa` l-principju li procediment gudizzjarju ghandu jitqies fit-totalita` tieghu sabiex jigi determinat kienx hemm ksur tal- jedd ghal smigh xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`ghandu jsir ebda uzu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil-process kriminali sabiex meta jintemm il-process kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet**.'

Il-Qorti Kostituzzjonali[7] ikkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet ohra dwar l-appellipprezentat mill-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

[6] Fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella'** deciza mill-Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali) fis-27 ta' Gunju 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru. 104/16 JZM)
[7] Fil-kawza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella'** deciza fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM)

'14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l- istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-każ ta' <u>Malcolm Said</u>[8], il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil- proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b'irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma l-interrogat kellu l-għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir tal-proċess kollu.

15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xiehda oħra fil-proċess barra l-istqarrija li tista' ssaħħaħ il-każ tal-prosekuzjoni ma huwiex argument kontra din il-konklużjoni. Ifisser biss li l-każ tal- prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jinġieb fix-xejn jekk l-istqarrija titħalla fil-proċess u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.'

Il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'</u>**[9] fejn gie kkunsidrat li:

'Ghandu jinghad li t-trattazzjoni tal-partijiet marret oltre l- meritu tas-sentenzi hawn fuq imsemmija li jirrigwardaw li fis-sistema taghna qabel l-ghaxra ta' Frar, 2010 il-persuna ndagata jew akkuzata ma kellha ebda dritt li tkellem lill-avukat ta' l- ghazla taghha. Dan ghaliex l-istqarrija li giet rilaxxata minn Martino Aiello ggib id-data tad- 19 ta' Ottubru, 2014 u dak in-nhar Martino Aiello rrifjuta li jkellem avukat ta' fiducja tieghu.

Illi l-avukati tar-rikorrenti qajmu l-punt li Martino Aiello ma kellhux avukat prezenti mieghu meta hu rrilaxxa l-istqarrija tieghu fid-19 ta' Ottubru, 2014. It-tratazzjoni tal-partijiet kien dwar dan il-punt.

---

[8] 24 ta' Ġunju 2016. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella'</u>** deciza fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

[9] Sentenza preliminari moghtija mill-Qorti Kriminali nhar id-9 ta' Mejju, 2017 (Att ta' Akkuza numru 13/2015)

Illi dan il-punt gie finalment deciz mill-legislatur bil-promulgazzjoni ta' l-Att numru LI ta' l- 2016. Dan l-att gie operattiv fit-28 ta' Novembru, 2016 permezz ta' l-A.L. 401 ta' l-2016.

Illi l-artikolu li hu rilevanti ghall-ezercizzju in ezami hu l-artikolu 355AUA li jaghti id-dritt ta' access ghal avukat fi proceduri kriminali.

Illi t-tezi tar-rikorrenti hi semplici u lineari. Meta giet rilaxxata l-istqarrija dik il-persuna ma kellhiex id-dritt tal-prezenza ta' l-avukat. Il-konkluzjoni allura hi li tali stqarrija ghandha tkun inammissibli.

Illi t-tezi tal-Avukat Generali hi daqstant lineari. Ir-rikorrenti gie moghti d-dritt li jikkonsulta avukat ta' fiducja tieghu. Hu rrifjuta tali dritt, ma kkonsulta lil hadd u liberament u volontarjament irrilaxxa l-istqarrija hawn fuq imsemmija.

Illi din il-Qorti josserva li s-sentenza Borg v. Malta (hawn fuq citata) ma kinitx biss jitkellem fuq id-dritt li wiehed ikollu l-jedd li jikkonsulta ma avukat qabel tigi rilaxxat stqarrija. Dik is-sentenza tghid illi f'kull stadju ta' l-investigazzjoni l-persuna susspettata jew akkuzata jrid ikollha d-dritt ta' l-avukat. Kien ghalhekk li gie promulgat l-Att numru LI ta' l-2016.

Illi fil-fehma ta' din il-Qorti l-istess principji li gew applikati fis-sentenzi hawn fuq imsemmija ghandhom japplikaw f'dan il-kaz ukoll. Dan ifisser li anki jekk r-rikorrenti rrifjuta d-dritt li jikkonsulta avukat ma jfissirx li hu kien ser jirrifjuta l-prezenza ta' avukat fl-istess kamra ta' l-interrogatorju, tenut kont tal-fatt li l-artikolu fuq citat isemmi li l-avukat prezenti ghall-interrogatorju "...jippartecipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni...". Kif wiehed jista' japprezza din hi sitwazzjoni kompletament differenti. Logikament, ma tistax tipenalizza persuna li ghamel ghazla fuq parametri kompletament differenti minn dawk li huma in vigore llum.

Ghaldaqstant, ghal dawn ir-ragunijiet din il-Qorti tilqa l-eccezzjoni tar-rikorrenti. Tiddikjara l-istqarrija tad-19 ta' Ottubru, 2014 rilaxxat mir-rikorrenti bhala nammissibbli. Tali stqarrija ma tistax tigi prodotta waqt il-guri jew kopja taghha moghtija lill-gurati.'

Dik is-sentenza kienet giet appellata u l-Qorti tal-Appell Kriminali[10] ma kinitx ikkonfermat is-sentenza tal-Qorti Kriminali izda kienet ikkunsidrat:

'*19. Illi gjaldarba l-kwistjoni imqanqla la hija wahda frivola u lanqas vessatorja, din il-Qorti, wara li rat l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(3) tal- Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta, qed tibghat lil-Prim'Awla tal-Qorti Civili, l- kwistjoni dwar* ***jekk bl-uzu fil-guri kontra l-akkuzat appellat Martino Aiello tal- istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014 jigix lez id-dritt tal-istess Martino Aiello ghal smigh xieraq sancit bl-artikolu 39(1)(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6(1)(3) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad- Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali.***

20. Tiddiferixxi dan l-appell sine die sakemm tigi deciza definittivament il-kwistjoni fuq riferita.'

Sussegwentement, il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali)[11] iddeciediet ir-referenza Kostituzzjonali billi iddikjarat li fic-cirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun jirrizulta ebda lezjoni tad-dritt fondamentali tal-akkuzat Martino Aiello ghal smigh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir uzu fil-guri kontra tieghu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid- 19 ta' Ottubru, 2014. Il-Qorti f'dik is-sentenza fost kunsiderazzjonijiet ohra, qieset li:

'*Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jżommu lill-akkużat milli jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti l-istqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi ħaġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.*

[10] Deciza fit-9 ta' April, 2018 (Att ta' Akkuza Numru 13/2015)

[11] Fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello'** fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF)

Madanakollu, il-posizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smigħ xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konklużjoni tagħha.

Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija.

Proprju dwar ir-rinunzja, fil-każ ta' ***Paskal vs Ukraine****, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:*

> *"neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial, as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."*

L-akkużat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt, meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż-żmien in kwistjoni. Lanqas jirriżulta xi prova fis-sens li ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih. Lanqas ma ġie muri li l-akkużat ma kienx qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti tinnota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar l-istqarrija li kien irrilaxxja qabel ma ġie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss

minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din il-ġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l-akkużat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija. Anzi, għandhom jittieħdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jagħmlu ċ-ċirkostanzi tal-każ.

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtenticità tal-prova li ġabet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall-istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l-evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkużat li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkużat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxja fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza giet appellata u l-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet '**Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello**'[12] cahdet l-appell u fost kunsiderazzjonijiet ohra qieset li:

'24. L-istqarrija ma ttieħditx bi ksur ta' xi dispożizzjoni ta' liġi u kien ċertament fl-interess pubbliku li każ dwar traffikar ta' droġi f'Malta, ikun investigat u jittieħdu proċeduri kriminali dwaru.

25. M'hemm l-ebda indizju li l-appellant ġie mġiegħel jagħmel dik l-istqarrija. Fl-ebda stadju m'allega xi theddid jew wegħda biex għamilha.

[12] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Marzu, 2020 (Rikors numru: 38/18 AF)

26. Fir-rigward ta' paragrafu (g) m'hemmx dubju li l-prosekuzzjoni trid li dik l- istqarrija tintuża bħala prova importanti tal-ġuri li għad irid isir, u dan b'riferenza għal dak li ġara f'Mejju u Ġunju, 2014 peress li fl-istqarrija Aiello ammetta li kien hemm darbtejn oħra f'dawk ix-xhur meta kien diġa` importa droga f'Malta. Fatt li saret riferenza espressa għalih fl-att tal-akkuża. Għalkemm il-ġuri għadu ma sarx, hu evidenti li dik l-ammissjoni fl-istqarrija għandha importanza fil-proċess kriminali tant li saret riferenza għaliha fl-att tal-akkuża.

27. Inoltre, dwar dan il-każ għad irid isir il-ġuri. Għalhekk huma l-ġurati li ser jiddeċiedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkużi li hemm kontrih. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-ġurati ser jiġbor ix-xiehda tax- xhieda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall-każ. Hu l-imħallef li jagħmel ".... kull osservazzjoni oħra li tiswa biex trieġi u turi lill-ġuri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9).

28. Li hu żgur hu li f'dan il-każ l-appellant ingħata l-opportunita' li jitkellem ma' avukat, bit-telefon jew wiċċ imb'wiċċ, iżda irrifjuta. B'dak il-mod l-appellant ċaħħad lilu nnifsu mill-opportunita' li jkollu parir ta' avukat sabiex jipprepara ruħu għall-interrogazzjoni u sabiex jingħata tagħrif dwar il-vantaġġi u żvantaġġi li jitkellem jew jagħżel is-silenzju waqt l-interrogazzjoni. Dan meta kien jaf li waqt l-interrogazzjoni ma kienx ser ikollu l-assitenza ta' avukat preżenti. Dan apparti li kien infurmat b'mod ċar bil-jedd li jibqa' sieket u ma jweġibx iżda xorta agħżel li jwieġeb liberament. Madankollu xorta agħżel li jwieġeb għad-domandi li sarulu.'

F'sentenza deciza ricentement mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello'**[13] il-Qorti qieset:

'12. *Illi d-difiża madanakollu xorta waħda għadha qed tinsisti fuq l-eċċezzjoni minnha ventilata dwar l-inammissibilita' ta'l-istqarrija tal-akkużat billi tisħaq illi din il-Qorti ta' kompetenza penali trid tħares lejn il-kwistjoni taħt ottika differenti minn dik tal-Qorti Kostituzzjonali, ukoll għaliex fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri ma għandux jiġi rimess għal ġudizzju tal-ġurija popolari jekk il-kriterji mfassla fid-deċiżjoni Beuze vs il-Belġju deċiża*

[13] Deciza fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza numru: 13/2015)

mill-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma ġewx osservati. Jisħaq illi għalkemm l-appellat inqabad f'okkażjoni waħda in flagrante jdaħħal id-droga ġewwa Malta, madanakollu fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija huwa jammetti għal żewġ okkażjonijiet oħra ta'importazzjoni liema fatt allura joħroġ biss minn din l-istqarrija u minn ebda prova oħra. Fil-fehma tad-difiża hija din il-Qorti f'dan l-istadju tal-proċeduri li għandha tara jekk il-kriterji imfassal fid-deċiżjoni Beuze jirriżultaw u jekk humiex ser iwasslu sabiex jivvizjaw l-istqarrija rilaxxata mill-appellat.

13. *Illi l-Qorti ma tistax taqbel ma din il-linja difenzjonali u dan għaliex kif diversi drabi affermat mill-qrati fir-rigward tal-prinċipju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-proċess penali, hija prassi adottata mill-ġurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispożizzjoni espressa tal-liġi li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi għalkemm l-appellat jistieden lil din il-Qorti tqies l- ilment minnu ventilat mill-ottika tal-proċess ġudizzjarju penali u mhux minn dak ta' natura kostituzzjonali, madanakollu imbagħad ma jinvoka ebda regola tal-liġi penali li teskludi l-produċibilita' tal-istess stqarrija, iżda jisħaq unikament illi l-istqarrija hija nieqsa mill-valur probatorju tagħha għaliex meta interrogat huwa ma kellux avukat preżenti miegħu sabiex jassistieh u allura qiegħed issejjes din il-lanjanza fuq leżjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq, kwistjoni li issa ġiet determinat finalment mill-Qorti Kostituzzjonali li sabet li ma kien hemm ebda leżjoni f'dan is-sens. (...)*'

Fl-istess sentenza, fost kunsiderazzjonijiet ohra gie meqjus li:

'*16. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet u billi d-difiża qed issejjes l-eċċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija ta' l-akkużat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-liġi penali viġenti dak iż-żmien, iżda fuq l-allegata leżjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir użu minn dik l- istqarrija fil-ġuri, u peress ukoll illi mill-pronunzjament tal-Qorti Kostituzzjonali tali leżjoni ma tirriżultax, f'dan l-istadju tal-proċeduri l-imsemmija prova m'għandhiex tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il-valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess.*'

Sentenza ta' certu importanza hija dik moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza **'Bueze vs Belgium'**[14] fejn ghamlet emfazi fuq il-fatt li l-proceduri iridu jigu evalwati fl-intier taghhom sabiex jigi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq. F'dik is-sentenza gie meqjus li:

'150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an

[14] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat li:

'193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating stricto sensu, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer.

(d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police interviews, examinations by the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see Schatschaschwili, cited above, § 124). In carrying out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various above-mentioned factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Ghalhekk skond din is-sentenza, ir-restrizzjoni ghal access ghal Avukat waqt l-interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm lezjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq izda l-Qorti trid tqis ukoll l-'*overall fairness*' tal-proceduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm lezjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell

Kriminali fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija Vs Maximilian Ciantar'**[15] wara li ghamlet referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Philippe Bueze vs Belgium'**[16] qieset:

'Illi ghalkemm illum kif inghad il-ligi regghet giet emendata u dan sabiex jigi fis-sehh fil-ligi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt ghall-avukat jigi regolat, madanakollu fiz-zmien meta giet rilaxxjata l-istqarrija tal-appellant kien hemm dritt, ghalkemm wiehed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiducja taghha fil-hin precedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi allura din il-Qorti fid-dawl tal- pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun inghatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tigi interrogata, izda fejn l-avukat taghha ma kienx prezenti filwaqt tal-interogazzjoni, u dan ghaliex allegatament jista' jkun hemm lezjoni tad-dritt taghha ghal smigh xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull kaz irid jitqies ghalih u cioe' allura billi jigi mistharreg f'kull kaz individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna akkuzata ma kellhiex l-avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq is-smigh xieraq iktar 'il quddiem tul il-proceduri penali istitwiti kontra taghha.

Din il-Qorti ma ghandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma ghandhiex il-poter tistharreg jekk ikunx sehh lezjoni tad-dritt ta' smigh xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax isehh u dan f'kaz fejn xi forma ta' assistenza legali tkun giet moghtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeciedi a priori illi bil-fatt wahdu illi fiz-zmien li l-persuna akkuzata tkun giet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il-qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti fil-konfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

i. *the existence of compelling reasons for the right to be witheld*

ii. *the overall fairness of the proceedings.*

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri

---

[15] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017)
[16] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10)

kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il-proceduri ma jqanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal-istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l-Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill-pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal-provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill- appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il-kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill-avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal- persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) tal-Kodici Kriminali jiddisponi hekk:

> ***"Id-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet."***

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal-assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana l-proviso ma jirriaffigura imkien fl-artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet ghalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill-Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f'dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.'

Din il-Qorti sejra taghmel referenza ghal Joint concurring opinion tal-Imhalfin Yudkivska, Vučinić, Turković u Hüseynov ghas-sentenza fl-ismijiet **'Beuze v. Belgium'**[17] fejn fost affarijiet ohra ikkunsidraw li:

'22. *In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in individual cases. It is not correct for the Court to consider the overall fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.*

23. The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-by-case assessment by the competent authority. Finally, derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal-Pulizija, Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali'**[18] il-Qorti Kostituzzjonali

[17] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)
[18] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM)

ghamlet referenza ghas-sentenza fuq citata fl-ismijiet **'BEUZE VS Belgium'**[19] u kkunsidrat li:

'18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet ħadet din il-qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tfisser li kellha raġuni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet ħadet fil-każ ta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-inter-pretazzjoni fid-dawl ta' Borg.

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull każ, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, għax dehrilhom illi, iżjed milli preċiżazzjoni tal-interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapovolġiment ta' dik il-ġurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex preċiżazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew kapovolġiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-ġuris- prudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – safejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil- liġi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħażin u huwa miċħud.'

F'dik il-kawza, l-akkuzat kien irilaxxa l-istqarrija tieghu fis- 7 ta' April, 2006 u ghalhekk fi zmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u lanqas li jkollhom Avukat prezenti matul l-interrogazzjoni. Fl-istess sentenza, il-Qorti qieset li kien hemm raguni tajba ghala l-attur ma thalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex *issir controlled delivery* lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Ikkunsidrat li ma

[19] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fic-cirkostanzi msemmija fl-artikolu 658 tal-Kodici Kriminali ghalkemm issa jghid li kien xurban u fis-sakra meta ghamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raguni li wasslet ghal kundanna tal-attur izda li l-attur ammetta l-htija. Din l-ammissjoni saret fil-prezenza tal-Avukat wara konsulta mieghu u quddiem Magistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunita' li jiehodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jedd tal-attur ghal smigh xieraq.

Din il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **'Stephen Pirotta v. L-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija'**[20] li fost affarijiet ohra kienet tirrigwarda l-fatt li l-akkuzat ma nghatax il-jedd li jkellem avukat qabel ma ttiehditlu l-istqarrija. Il-Qorti wara li qieset gurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-Sezzjonijiet Maghquda (Grand Chamber), ikkunsidrat li:

'14. *Effettivament, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis-silta miġjuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntużat fil-proċess, ma huwiex biżżejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq: trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole").*'

Il-Qorti qieset li l-attur ma garrab ebda ksur tal-jedd tieghu taht l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

'23. *Fil-każ tallum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l- ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal- provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna*

[20] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 13/2016 JRM)

ta' avukat waqt il-proċess quddiem il- qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-inċident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.'

Fis-sentenza moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farrugia vs. Malta'**[21], gie kkunsidrat li:

*'98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and **Boz v. Turkey,** no. 2039/04, § 35, 9 February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in **Borg** (no.37537/13, 12 January 2016).*

*99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further examine the matter in **Ibrahim and Others, Simeonovi** and more recently in **Beuze,** all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In **Beuze,** the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of the overall fairness and provided further clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.*

(i) Concept of compelling reasons

100. The criterion of "compelling reasons" is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect's first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a

[21] Deciza mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Gunju, 2019 u reza finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13)

lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see Beuze, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see Beuze, cited above, § 145).

102. The Court further emphasises that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against self-incrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat ukoll li:

'118. However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the

*present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, **Schmid-Laffer v.Switzerland**, no. 41269/08, § 37, 16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having been made ex abundanti cautela (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.*

(iii) Conclusion

119. In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer.

120. There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Interessanti hija l-*joint dissenting opinion* tal-Imhallfin Serghides u Pinto de Albuquerque fejn fost kunsiderazzjonijiet ohra ikkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre- trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of vulnerability of the defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on the defence strategy to be followed.

11. Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision"[22].

12. We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.

13. Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination"[23].

14. Again, we cannot accept this argument. The right to remain silent is not interchangeable with the right to a lawyer. These are two very different rights. Legal assistance at the pre-trial stage of a criminal procedure is essential to inform the defendant of the advantages and

[22] § 111 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata hmistax (15) fil-*joint dissenting opinion* tas-sentenza citata)

[23] § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sittax (16) fil-*joint dissenting opinion* tas-sentenza citata)

disadvantages, from the perspective of the defence strategy, of speaking out or remaining silent. In other words, the right to a lawyer is instrumental in effective protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).

15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny[24]*. Otherwise, what is the point of having two stages!?'*

Ikkunsidrat;

Illi kif saret referenza ghaliha aktar kmieni f'din is-sentenza, l-izvillup fl-interpretazzjoni dwar il-jedd ta' smiegh xieraq kif moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fosthom fis-sentenzi sucitati fl-ismijiet **'Beuze vs Belgium'**[25] moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farrugia vs. Malta'**[26] gie rifless fil-pozizzjoni li l-Qrati f'uhud mis-sentenzi qeghdin jiehdu meta jikkunsidraw jekk kienx hemm ksur tal-jedd ta' smiegh xieraq.

Kif ser jigi kkunsidrat f'aktar dettal jirrizulta li filwaqt li l-Qrati f'numru ta' sentenzi qiesu li stqarrija li tkun ittiehdet minghajr suspettat ikun inghata d-dritt li jkollu Avukat prezenti hija prova inammissibbli stante li l-proceduri li jsegwu ma jistghux jissanaw difett u cioe' stqarrija rilaxxata minghajr tali dritt, f'sentenzi ohra l-Qrati iddeciedew li l-fatt li stqarrija tkun rilaxxata minghajr ma suspettat ikun inghata d-

[24] § 108 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sbatax (17) fil-*joint dissenting opinion* tas-sentenza citata)

[25] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

[26] Deciza mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Gunju, 2019 u reza finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13)

dritt li jkollu Avukat prezenti ma jfissirx li din ghandha tkun a priori prova inammissibbli izda li ghandu jittiehed kont tal-'*overall fairness*' tal-proceduri u ghalhekk il-proceduri jigu kkunsidrati fit-totalita' taghhom.

Din il-Qorti tinnota bi dispjacir u qed taghmilha cara li certament ma jistax jinghad li hemm certezza legali u cioe' 'legal certainty' dwar din il-kwisjtoni.

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**[27] gie meqjus li:

'**15**. *Illi l-pożizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fi snin reċenti. Illi fiż-żmien meta l-akkużat ġie arrestat u interrogat lura fil-bidu tas-sena 2010, huwa ma kellux il- jedd għall-ebda forma ta' assistenza legali la qabel u lanqas matul it-teħid tal-istqarrija. Illi kien seħħ bdil għal Kodiċi Kriminali permezz ta'l-Att III tal-2002 fejn il-leġislatur ħaseb sabiex* ***"il-persuna li tkun arrestata u qed tinżamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali , wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l-persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-sub-artikolu."*** *Madanakollu dan il-bdil ma ġiex fis-seħħ ħlief snin wara u ċioe' fl-10 ta' Frar 2010 u għalhekk xahar wara li l-akkużat rrilaxxa l-istqarrija tiegħu. Imbagħad finalment b' trasposizzjoni fil-liġi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proċeduri kriminali u fi proċeduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, is-suspettat ingħata il-jedd ikun assistit minn avukat filwaqt tal-interrogazzjoni tiegħu mill-pulizija.*'

[27] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar 2021 (Att tal-Akkuza Numru: 7/2018)

F'dik is-sentenza, nonostante l-fatt li l-istqarrija kienet ittiehdet minghajr ma Ahmed El Fadali Enan kellu d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel l-istqarrija tieghu, fost kunsiderazzjonijiet ohra il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) qieset:

'**19**. *Dan magħdud, allura l-Qorti hija tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti, ma jistax jingħad jekk il- kriterji indikati fil-kaz Beuze ġewx segwiti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il-Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal-persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan fid-dawl tal-linji gwida ġodda tramandati mill-Qorti Ewropea. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal leżjoni tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal- akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti.*' Il-Qorti ghalhekk laqghat l-appell tal-Avukat Generali u hassret u irrevokat fejn il-Qorti kienet iddikjarat l-istqarrija tal-akkuzat datata t- 13 ta' Jannar, 2010 bhala inammissibbli u fejn kienet ordnat l-isfilz taghha u fejn kienet iddikjarat li kwalunkwe referenza fl-atti ghal kontenut ta' tali stqarrija jew ghal dak li l-akkuzat qal lil pulizija waqt l-investigazzjoni bhala inammissibli u minflokk iddikjarat l-istqarrija rilaxxata minnu nhar it- 13 ta' Jannar 2010 ammissibbli bhala prova u b'hekk cahdet it-tielet eccezzjoni fl-intier taghha.

Din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Graziella Attard v. Avukat Ġenerali'**[28] li kienet inghatat fis- 27 ta' Settembru 2019 fejn il-Qorti Kostituzzjonali kienet hadet pozizzjoni differenti minn dik li ttiehdet mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fil-kawza hawn fuq citata fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**[29]. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Graziella Attard v. Avukat Ġenerali'**[30] fejn il-kwistjoni ma kinitx titratta biss dwar stqarrija rilaxxata minghajr l-assistenza legali izda anke minghajr l-opportunita' li tikkomunika ma' Avukat tal-

[28] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors mahluf numru: 83/2016 LSO)
[29] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar 2021 (Att tal-Akkuza Numru: 7/2018)
[30] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors mahluf numru: 83/2016 LSO)

fiducja taghha qabel ma ttiehditilha l-istqarrija mill-Pulizija, il-Qorti Kostituzzjonali qieset li:

'*10. Madankollu, billi ċ-ċirkostanzi fejn il-persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tiġi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Gunju 2016 fl-ismijiet Malcolm Said v. Avukat Generali*[31]*, illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil- produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat.*

11. Għaldaqstant tipprovdi dwar dan l-aggravju tal-avukat Generali billi tgħid illi, għalkemm ma seħħ ebda ksur tal-jedd tal-attriċi għal smigħ xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawża kontriha.'

Fl-istess sentenza intqal li:

'*18. Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-proċess u wkoll fl-interess pubbliku, biex ma jiġrix l- proċess kontra l-attriċi jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta' inġustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.*

19. Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċħad ukoll dan l-aħħar aggravju.'

---

[31] Rik. kost. 74/2014. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sitta (6) fis-sentenza citata.)

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi kif sejra turi din il-Qorti, jirrizulta li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) anke f'sentenzi moghtija fl-istess jum waslu ghal decizjoni differenti rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxata fi zmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jkunu assistiti minn Avukat waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello'**[32], il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) qieset li:

*'**19**. Illi minn eżami li għamlet din il-Qorti tal-atti kumpilatorji jemerġi illi l-appellat qiegħed jiġi mixli li ttraffika d-droga f'żewġ okkażjonijiet separati. Jiġi interrogat u jammetti l-involviment tiegħu[33]. Ma kienx persuna vulnerabbli (jew għall-inqas prova f'dan is-sens sa issa ma hemmx) u seta' jifhem in-natura tal-akkużi li kienu qed jiġu lilu addebitati b'interpretu tassistieh tul-interrogazzjoni. Il-Prosekuzzjoni mbagħad tressaq diversi xhieda kemm diretti kif ukoll ċirkostanzjali sabiex tissostanzja dawn l-akkużi ta' traffikar u pussess aggravat ta' droga, b'mod ewlieni x-xiehda ġuramentata ta' ċertu Aaron Sciortino[34] li allegatament xtara id-droga minn għand l-appellat, liema xhud imbagħad iddepona viva voce quddiem il-qorti istruttorja fil-15 ta' Marzu 2016. Mhux biss iżda l-appellat jiġi interċettat mill-pulizija wara li dawn jibdew jagħmlu l-għassa fuqu u josservaw il-movimenti tiegħu. Mill-pussess ta'l-appellat inoltre ġew elevati ammont ta' flus kontanti, diversi telefowns ċellulari u apparat elettroniku ieħor li kollha ġew eżaminati mill-esperti tal-Qorti Dr. Martin Bajada u Dr. Stephen Farrugia Sacco. Dan ifisser allura illi l-istqarrija ta'l-appellat mhijiex l-uniku prova li l-prosekuzzjoni bi ħsiebha tressaq biex tissostanzja l-akkużi miġjuba kontra l-appellat.*

***20**. Illi mfassal dan il-kwadru li jemerġi mill-atti kkumpilati finalment:*

[32] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 3/2018)
[33] Stqarrija esebita a fol.48 tal-atti kumpilatorji (Din ir-referenza tinsab fir-raba' (4) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata)
[34] Fol.22 Vol.1 tal-kumpilazzjoni (Din ir-referenza tinsab fil-hames (5) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata)

"Hu fuq l-Istat l-obbligu li jagħti prova li fil-proċess kriminali kien hemm overall fairness. F'dan il-każ m'huwiex possibbli li jsir għal kollox l-eżerċizzju li ssemma fil-każ ta' Beuze għaliex s'issa l-ġuri għadu ma sarx[35]*.*

Dan ghaliex:

... dwar dan il-każ għad irid isir il-ġuri. Għalhekk huma l-ġurati li ser jiddeċiedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkużi li hemm kontrih. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-ġurati ser jiġbor ix-xiehda tax-xhieda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall-każ. Hu l-imħallef li jagħmel ".... kull osservazzjoni oħra li tiswa biex trieġi u turi lill-ġuri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9)*[36]*.

21. *Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet u billi d-difiża qed issejjes l-eċċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita ta' l-istqarrija ta' l-akkużat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-liġi penali viġenti dak iż-żmien, iżda fuq l-allegata leżjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir użu minn dik l- istqarrija fil-ġuri, ma jirriżultax illi f'dan l-istadju tal-proċeduri l-imsemmija prova għandha tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il-valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess. Dan ifisser għalhekk illi f'dan l-istadju tal-proċeduri ebda prova oħra marbuta ma' din l-istqarrija ma għandha tiġi estromessa mill-atti.'*

Fl-istess sentenza, il-Qorti iddeciediet li:

23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l-aggravju sollevat mill-Avukat Generali jistħoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef togat għandu

[35] Kost: **<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello</u>** – 27 ta' Marzu 2020 (Din ir-referenza tinsab fis-sitt (6) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata)

[36] Ibid (Din ir-referenza tinsab fis-seba' (7) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata)

jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil ġurati dwar il-valur probatorju ta'l-istqarrija rilaxxati mill-akkużat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-liġi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk iċ-ċirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-deċiżjoni Beuze hawn fuq iċċitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob reviżjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tiegħu.'

Fis-sentenza fl-ismijiet '**Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi'**[37] moghtija fl-istess jum bhal dik ta' **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello'**intqal li:

'*(...) Illi jibda biex jingħad, kif diversi drabi affermat mill-qrati fir-rigward tal-principju regolatur dwar l-ammissibilita' ta'prova fil-proċess penali, illi hija prassi adottata mill-ġurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija nammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispożizzjoni espressa tal-liġi li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. L-akkużati ma nvokaw ebda regola tal-liġi penali li teskludi l-produċibilita' tal-istess stqarrijiet, iżda straħu unikament fuq il-premessi fuq indikati u nsistew li kienu qegħdin ifittxu r-rimedju ordinarju għal lanjanza purament ta' natura kostituzzjonali. Illi anke l-Ewwel Qorti fis-sentenza appellata tikkonċedi illi l-istqarrijiet saru in konformita' mal-leġislazzjoni penali applikabbli fiż-żmien relevanti.*

12. *Dan għaliex huwa indubitat illi fir-rigward ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet miksuba waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija tal-persuna suspettata bil- kumissjoni ta' reat, iżda li għadha ma ġietx mixlija l-Qorti, dawn l-istqarrijiet u dikjarazzjonijiet ġaladarba jikkostitwixxu prova fil-proċess penali, għandhom jittieħdu skont il-liġi. Stqarrijiet jew dikjarazzjonijiet hekk imsejjħa 'pre-trial', miksuba bi vjolazzjoni ta' dritt għandhom jiġu skartati billi nieqsa minn kwalunkwe valur probatorju. Din ir-regola hija mfassla, kif tajjeb jindika l- Avukat Generali fl-artikolu 658 tal-Kodiċi Kriminali*[38].

[37] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 1/2019)
[38] *Kull ħaġa li imputat jew akkużat jistqarr, kemm bil-miktub,b'mezzi awdjoviżwali jew b'mezzi oħra, tista'*

13. *Illi l-pożizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fi snin reċenti. Illi fiż-żmien meta l-akkużati ġew arrestati u interrogati lura fis-sena 2012, huma ma kellhomx il-jedd li jkollhom l-avukat preżenti magħhom matul it-teħid tal- istqarrija u dan għaliex dan il-bdil għal Kodiċi Kriminali kien konsegwenza ta' trasposizzjoni fil-liġi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal- Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proċeduri kriminali u fi proċeduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, bdil allura li seħħ fiż-żmien* <u>*wara*</u> *li l-akkużati kienu ġew interrogati. Illi fiż- żmien meta ġew rilaxxati l-istqarrijiet mill-appellati kien hemm dritt, għalkemm wieħed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal- fiduċja tagħha fil-ħin preċedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Dan id-dritt ġie lilhom konċess biex b'hekk l-istqarrijiet sussegwentement rilaxxati, huma in konformita' mal-liġi viġenti f'dak iż-żmien. Di fatti, l-leġislatur fl-artikolu l-ġdid maħluq fl-Att III tal-2002 ħaseb sabiex* ***"il-persuna li tkun arrestata u qed tinżamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali , wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l-persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-sub-artikolu."*** *Għalhekk nħolqot sitwazzjoni ġdida għar-rigward tal-istqarrijiet li ġew rilaxxati mid-data li nġiebu fis-seħħ dawk l-emendi 'l quddiem, sitwazzjoni, kif ingħad, fejn ingħata il-jedd tal-parir legali qabel l-interrogatorju. Illum fid-dawl tal-iżviluppi legali u ġurisprudenzjali, madanakollu, ma jistax jiġi ritenut li dwar dawn l-istqarrijiet tapplika xi regola esklużjonarja ta' dritt penali proċedurali li tirrendi dawk l- istqarrijiet inammissibbli, għaliex dawn kienu konformi mal-liġi penali viġenti fiż-żmien relevanti.'*

Fl-istess sentenza, il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) spjegat:

---

tittieħed bi prova kontra jew favur min, skont kif ikun il-każ, ikun stqarrha, kemm-il darba jinsab li din il-konfessjoni ġiet magħmula minnu volontarjament u ma ġietx imġiegħla jew meħuda b'theddid jew b'biża', jew b'wegħdiet jew bi twebbil ta' vantaġġi. (Din ir-referenza tinsab fl-ewwel (1) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata)

*'**15**. Illi allura din il-Qorti fid-dawl tal-pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropea ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun ingħatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tiġi interrogata, iżda fejn l-avukat tagħha ma kienx preżenti fil-waqt tal-interogazzjoni, u dan ghaliex allegatament jista' jkun hemm leżjoni potenzjali tad-dritt tagħha għal smigħ xieraq. Dan għaliex, kif mistqarr f'dan il- pronunzjament, kull każ irid jitqies għalih billi jiġi mistħarreġ f'kull każ individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna akkużata ma kellhiex l-avukat preżenti waqt it-teħid tal-istqarrija dan setax impinġa fuq is-smigħ xieraq iktar 'il quddiem tul il-proċeduri penali istitwiti kontra tagħha. F'każ konsimili ġie deċiż mill-Qorti Ewropea illi ma kienet seħħet ebda leżjoni taħt l-artikolu 6:*

"In <u>Doyle v. Ireland</u> the applicant was allowed to be represented by a lawyer but his lawyer was not permitted in the police interview as a result of the relevant police practice applied at the time. The Court found no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention. It considered that, notwithstanding the impugned restriction on the applicant's right of access to a lawyer during the police questioning, the overall fairness of the proceedings had not been irretrievably prejudiced. In particular, it laid emphasis on the following facts: the applicant had been able to consult his lawyer; he was not particularly vulnerable; he had been able to challenge the admissibility of evidence and to oppose its use; the circumstances of the case had been extensively considered by the domestic courts; the applicant's conviction had been supported by significant independent evidence; the trial judge had given proper instructions to the jury; sound public- interest considerations had justified prosecuting the applicant; and there had been important procedural safeguards, namely all police interviews had been recorded on video and made available to the judges and the jury and, while not physically present, the applicant's lawyer had the possibility, which he used, to interrupt the interview to further consult with his client.

429. In addition, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by-case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance: discussion of the case, organisation of the defence, collection of exculpatory evidence, preparation for

questioning, support for an accused in distress, and verification of the conditions of detention (Ibid., § 136).[39]"

16. *Dan magħdud, madanakollu, il-Qorti hija wkoll tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti ma jistax jingħad jekk il-kriterji indikati fil-kaz Beuze ġewx segwieti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il-Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal- persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ, iktar u iktar f'dik is- sitwazzjoni fejn xi forma ta' assistenza legali tkun ġiet mogħtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeċiedi a priori illi bil-fatt waħdu illi fiż-żmien li l- persuna akkużata tkun ġiet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat preżenti magħha waqt it-teħid tal-istqarrija, dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il- qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kenux ġusti fil- konfront tal-akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti.*

17. *Illi dak li kellha tagħmel l-Ewwel Qorti, allura, kien illi, mogħnija bil-provi diġà ikkumpilati, abbażi tat-test imfassal fil-każ Beuze, tistħarreġ b'mod preliminari (u dan mingħajr ma tesprimi ruħha fil-mertu, billi dak jispetta biss l- imħallfin tal-fatt) jekk il-kriterji stabbiliti f'din id-deċiżjoni ġewx imħaddna u allura jekk bil-fatt illi l-appellati ma kellhomx avukat preżenti magħhom meta ġiet rilaxxata dik l-istqarrija jew stqarrijiet setax f'dan l-istadju tal-proċeduri vvizja dik il-prova mill-aspett tad-dritt penali.'*

Il-Qorti f'dik is-sentenza laqghat l-aggravji tal-Avukat Generali u qieset li fil-kors tac-celebrazzjoni tal-guri wara li jinstemghu l-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imhallef togat ghandu jaghti dik id-direzzjoni opportuna lil gurati dwar il-valur probatorju tal-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzati jekk jirrizulta li dawn ma ttiehdux skont il-ligi, jew jekk javveraw irwiehhom dawk ic-cirkostanzi elenkati fil-linji gwida

[39] I*bid* (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata tlieta (3) tas-sentenza citata). Ir-referenza fin-nota ta' qiegh il-pagna ta' qabel din in-nota kienet taqra ' '[2] https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_criminal_eng.pdf'

stabbiliti fid-decizjoni 'Beuze'. Qieset ukoll li ghall-appellati dejjem jibqa'd-dritt taghhom li jitolbu revizjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' htija fil-konfront taghhom.

Din il-Qorti temfasizza li nonostante l-fatt li l-legislatur ma ghamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi zmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat prezenti suspettat, tqis li wiehed ma jistax jistenna li l-legislatur sejjer jindika c-cirkostanzi kollha ta' meta prova ma ghandhiex valur probatorju. Izda d-decizjoni dwar jekk prova ghandhiex valur probatorju ghandha tithalla fid-diskrezzjoni tal-Qrati.

Din il-Qorti in oltre' taghmilha cara li ma taqbilx li stqarrija rilaxxata minghajr ma persuna tkun inghatat id-dritt li jkollha Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija ghandha tibqa' in atti, tigi murija l-gurati u li jkun fl-indirizz li l-Qorti taghti direzzjoni lil gurati dwar il-valur probatorju taghha. Wiehed ma jistax jinsa' li meta si tratta ta' gurati ta' fatt, ma jistax jinghad li bil-fatt li l-Imhallef ikun ta' direzzjoni sabiex l-istqarrija ma tinghatax valur probatorju sejjer jigi assigurat li l-gurati mhumiex se jkunu gia influwenzati b'dak imnizzel fl-istqarrija li tkun a disposizzjoni taghhom.

Fis-sentenza fl-ismijiet '**The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba**'[40] ghalkemm il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) ikkoncediet li hemm sentenzi konfliggenti kemm f'Malta u anke fid-decizjonijiet tal-Qorti Ewropea dwar il-valur probatorju ta' stqarrijiet rilaxxati minn suspettat minghajr Avukat prezenti, qieset izda li:

'**12.** *The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if*

[40] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017)

the law precludes its production. The law of evidence is made up of rules which exclude from the consideration of the court evidence which may or may not have a reasonable bearing on the matter in hand. Consider for example, hearsay evidence, evidence obtained through illegal means, or evidence relating to the character or criminal conduct of the accused. If evidence is obtained in violation of the accused's constitutional rights, this could also result in the exclusion of such evidence from the trial echoing the exclusionary rule adopted by the United States Supreme Court. Similarly section 78 of the United Kingdom Police and Criminal Evidence Act provides that "in any proceedings the court may refuse to allow evidence on which the prosecution proposes to rely to be given if it appears to the court that, having regard to all the circumstances, including the circumstances in which the evidence was obtained, the admission of the evidence would have such an adverse effect on the fairness of the proceedings that the court ought not to admit it."

***13.** No similar provision, however, exists under our law regulating the rules of evidence in criminal proceedings thus making accused's objection to the admissibility of his pre-trial statement as evidence during the trial a matter having constitutional ramifications outside the competence of this Court in its criminal jurisdiction. The accused does not attack the probative value of the statements on any particular rule of penal law empowering the Court to reject it but relies solely on the presumption that admitting this piece of evidence would deny him a right to a fair hearing, having been denied the right to have his lawyer present during interrogation, resulting therefore in a denial of his right to mount a defence in a situation where incriminating statements were made to the police.*

***14**. Now all cases dealing with a violation under article 6 of the European Convention speak of the right to legal assistance. In the present case it cannot be said that accused was totally denied this right. In fact, prior to interrogation accused was given the right existing according to the law in force at the time to speak to a lawyer privately either face to face or by telephone for an hour, such right being waivered by accused. Now it is true, as the First Court pointed out in its judgment, that the rule of inference existed at the time when the statement was released by accused, implying therefore, that had accused obtained this form of legal advice, and subsequently refused to answer questions put to him by the interrogating officer, a court of law could infer an admission of guilt from his silence, when his statement is adduced as evidence at the trial. This rule however has today been removed from our statute*

book thus leaving intact the right to silence of the accused person in a criminal trial.

15. *The First Court, therefore, should have acted with more caution and circumspection, all the more in the light of the decision given by the Grand Chamber of the European Court in the case of Philippe Beuze v. Belgium (71409/10) delivered on the 9th of November 2018 which reversed the criteria set out in the decision of Salduz and others, although it found that in this case a violation of article 6 of the Convention had occurred. In this decision the European Court re-adopted the criterion of "overall fairness of the proceedings" so as to investigate whether any violation to the right to a fair hearing had occurred, and this after establishing a two- tier test, the first one being the existence or otherwise of compelling reasons to deny the right to legal assistance.'*

L-istess Qorti fl-istess sentenza qieset kif '... *this Court cannot a priori expunge a statement of a suspect who has been given the right to consult a lawyer before being interrogated, but where his lawyer was not present at the time, solely on the premise that this could potentially infringe his right to a fair hearing. The Court cannot create a blanket evidentiary rule of criminal law declaring a piece of evidence obtained lawfully, inadmissible in criminal proceedings on the basis that this could violate accused's right to a fair trial, all the more so, as already pointed out, where some sort of legal assistance had been given. As the European Court has guided domestic courts in dealing with pre-trials statements, each case must be dealt with individually thus taking into account, on a case by case basis, whether by the fact that accused person did not have a lawyer present when releasing the statement, although such person had obtained legal advice or at least had been given the right to obtain that advice, this could result at a later stage, during the criminal proceedings instituted against him, as a breach of his right to a fair hearing thus vitiating an otherwise legally obtained piece of evidence.'*

Minn naha l-ohra fis-sentenza moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali **fl-istess jum** u cioe' fis-sebgha u ghoxrin (27) ta' Jannar tas-sena elfejn u wiehed u ghoxrin (2021) fl-ismijiet **'Morgan Onuorah v. L-Avukat tal-Istat'**[41] gie meqjus li:

[41] Rikors numru: 176/2019 FDP

'25. Fl-aħħar aggravju r-rikorrent argumenta dwar ir-rimedji. Isostni li:

"Illi jiġi rilevat illi jekk hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem minħabba kemm l-operat tal-Pulizija Investigattiva u kemm mill-Avukat enerali, awtomatikament il-proċeduri sussegwenti fil-konfront tal- appellanti kienu monki u jilledu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem peress li bdew u bbazati fuq ċirkostanzi leżivi għad-drittijiet fundamentali tal-bniedem. L-appellant jirrileva illi l-Qorti bħala Sede Kostituzzjonali għandha tiggarantixxi il-korrettezza tal-proċeduri meħuda u s-sentenza infushom fis-sens illi għandhom jiġu garantiti l-ħarsien ta' ċertu prinċipji proċedurali li huma indispensabbli għall-amministrazzjoni tajba tal- ġustizzja".

26. Kif diġa` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil- presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir- reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-ġurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l- istess insenjament.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l- assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura adversarial tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il-QEDB kompliet tisħaq:

"57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".

28. Irrispettivament taqbilx mar-raġunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-ġurisprudenza kienet ċara meta ngħatat is- sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li

n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kiene difett proċedurali. Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat- 13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfażi fuq l-'overall fairness' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet tiċċara kif kellu jiġi applikat dak il- prinċipju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu.'

Il-Qorti Kostituzzjonali fl-istess sentenza qieset li:

'*30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil- kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal- Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall- assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.*

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah (att ta' akkuża numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal- pulizija.

(...)'

Fis-sentenza fl-ismijiet '**<u>The Police v. Alexander Hickey'</u>**[42] ukoll mogħtija fis- 27 ta' Jannar, 2021 gie kkunsidrat li:

'15. It is a fact that the appellant was, according to law, given the opportunity to consult a lawyer prior to interrogation. He actually did consult a lawyer and therefore could prepare for his questioning beforehand with his lawyer. However this is not enough to remedy the lack of legal assistance during police interrogation. Amongst other things there is no proof of whether the lawyer was given any information by the police with regards to the alleged crimes committed by the appellant and proof that they had against the suspect (appellant). Information that was essential to place the lawyer in a position to properly advise his client.

16. Therefore, since the criminal proceedings are still pending, it is premature for a court to declare that the accused's right for a fair hearing was breached as a consequence of the fact that the evidence includes two statements he made in the absence of a lawyer.

17. This notwithstanding, judgments of this court have already made it amply clear that statements given by a suspect while in police custody and in the absence of a lawyer, should not be used as evidence against him due to the risk that it may lead to a breach of the accused's right to a fair hearing. Judgments that are based on clear judgments delivered by the ECtHR throughout the years, which although one might not agree with, have given a clear direction to domestic courts as to the stand it will continue to take if other similar complaints are made to that court.

18. In this particular case the self-incriminating statements in issue were probably the reason why the appellant filed an early guilty plea.

19. Since at the time of the interrogations the appellant was still seventeen years old, was a student, had a clean criminal record and never had any previous contact with the police, there is a solid argument to conclude that he was a vulnerable suspect. The appellant also referred to a report filed in the criminal proceedings by psychologist Bernard Caruana, an ex parte witness for the appellant. In the report it is stated that appellant:

i. Has certain symptoms of autism spectrum disorder;

[42] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar 2021 (141/2019RGM)

ii. Has attention and emotional difficulties and felt that he was not accepted by others;

iii. Has difficulty to connect with others;

iv. From a young age had been making use of drugs and alcohol;

20. It is a fact that the psychologist's report states, "While his low score on Vulnerability indicates that he perceives himself as capable of handling himself in difficult situations". However, that is appellant's own perception.

21. The court concludes that there is enough evidence to conclude that at the time of the police interrogations appellant could be classified as a vulnerable person. On the other hand it is a fact that throughout the interrogations appellant's mother was present, evidently for support and assistance since he was a minor. This notwithstanding her presence was certainly not a sufficient remedy for the lack of presence of a lawyer.

22. It is a fact that in this particular case the appellant:

i. Was interrogated by the police on the 2nd April 2012 and 3rd April 2012 and charged on the 8th June 2015;

ii. Filed a guilty plea on the 16th November 2015 and was assisted by a lawyer, and warned by the court on the consequences of such a guilty plea and given time to consider whether he should confirm such a plea;

iii. Proposed to the court, in agreement with the prosecution, a punishment of three years imprisonment and €7000 fine;

iv. Produced evidence with regards to the issue concerning punishment and during the sitting of the 2nd December 2016 declared that he had no further evidence;

v. Changed counsel, and it was only at that stage that he first complained with regards to the statements he gave to the police in the absence of a lawyer (sitting of the 6th July 2017). At that point of the criminal proceedings appellant had already declared

that he had no further evidence.

vi. *Was always assisted by a lawyer during the court hearings and at no stage of the criminal proceedings did he contest the authenticity of the statements made while in police custody;*

23. It also seems that the interrogations were not recorded. Therefore it is not possible for the court to know exactly what went on in the interrogation room. On the other hand at no point did appellant allege that irregularities took place during the interrogations and that he was pressured to self-incriminate himself. Neither did he allege that he falsely self-incriminated himself.

24. This notwithstanding on consideration of the judgments delivered by the ECHR, the court is of the opinion that there can be no guarantee that the procedural shortcoming that occurred during the police interrogations can be remedied during the criminal proceedings per se. This especially when one considers that the appellant probably registered a guilty plea on the basis that he made two self incriminating statements while in police custody in the absence of a lawyer. In the recent judgment Mehmet Zeki Celebi v Turkey (no. 27582/07) decided on the 28 January 2020, the ECtHR stated:

"57..... The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer".

25. There is no doubt that had the appellant been assisted by a lawyer during interrogation, he might have been advised to remain silent or not to answer all self-incriminating questions.'

Il-Qorti Kostituzzjonali f'dik is-sentenza kkonkludiet li:

'1. The answer to the first question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of

Criminal Judicature is:

i. *It is premature to declare that the issue of the contested two statements by the appellant in the absence of legal counsel, constitutes a breach of Article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.*

ii. *It is likely that appellant's rights would be breached should the two statements (dated 2nd and 3rd April 2012) be used as evidence, and therefore it is recommended that the two statements are removed.*

2. The answer to the second question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is that a judgment based on applicant's guilty plea filed during the sitting of the 15th November 2015, would likely constitute a breach of article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.

3. Since the appellant made his complaint after the criminal proceedings had been adjourned for final submissions and in view of what has been decided in this judgment, both parties to the criminal proceedings are to be placed in the same position they were prior to appellant's guilty plea filed during the sitting of the 16th November 2015.

4. All judicial costs are to be shared between the parties as to 1/4 at the charge of the appellant and 3/4 at the charge of the respondent.

A copy of this judgment is to be inserted in the file of the case <u>*The Police v. Alexander Hickey*</u> *(485/2014). The Registrar is also to ensure that the court file of the criminal case is sent back to the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature.'*

Ghalhekk jirrizulta li l-Qorti f'dik il-kawza xorta irrakomandat li ma ghandux isir uzu mill-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat <u>nonostante l-fatt</u> li dawn kienu anke gew guramentati u kienet anke giet registrata ammissjoni.

Din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili Sede Kostituzzjonali ftit ta zmien ilu fl-ismijiet **'Clive Dimech vs Avukat Ġenerali'**[43]:

'Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eċċezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa' ma jkunx hemm ħtieġa li teżamina l-eċċezzjonijiet l-oħrajn. Huwa skontat li m'hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għall-assistenza t'avukat waqt l-interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smiegħ xieraq. Biex jiġi stabbilit ksur ta' dan il-jedd, irid jiġi eżaminat il-proċess – f'dan il-każ proċess kriminali – fit-totalita` tiegħu u mhux jiġi maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari[44]*. F'dan il- każ il-proċeduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f'dan l- istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter proċesswali sħiħ. Dan ma jfissirx li element proċedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deċiżiv li l- korrettezza tal-proċess ma tkunx tista' tiġi ddeterminata qabel*[45]*. Imma f'dan il-każ il-Qorti ma tista' ssib l-ebda ċirkostanza bħal din. Ir-rikorrent ġie avżat, skont id- disposizzjonijiet tal-liġi kif kienet dak iż-żmien, bid-dritt li jikkonsulta avukat qabel l-interrogazzjoni. Huwa rrinunzja għal dan id-dritt. Huwa minnu li waqt l- interrogazzjoni ma kienx assistit minn avukat u ma ġiex infurmat li għandu dritt bħal dan. B'danakollu ġie mwissi li kellu d-dritt li ma jweġibx għad-domandi u fil-fatt ir-rikorrent ma wieġeb għall-ebda domanda li saritlu. Għalhekk ma jirriżultax – dejjem f'dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta' smiegħ xieraq. Ma ressaq l- ebda prova li bis-silenzju tiegħu seta' nkrimina ruħu;'*

Fis-sentenza moghtija fis- 27) ta' Jannar 2021 mill-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **'Clive Dimech v. Avukat Generali'**[46] osservat li jkun floku li fil-proceduri kriminali ma jsirx uzu mill-istqarrija bhala prova, fejn kkunsidrat li:

---

[43] Deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) fl-14 ta' Lulju, 2020 (Rikors numru: 175/19 GM)

[44] Ara fost l-oħrajn Il-Pulizija v Dr Melvyn Mifsud 26.04.2013 u l-ġurisprudenza ivi ċċitata; Ronald Agius vs Avukat Generali 30.11.2001 Qorti Kostituzzjonali (Din ir-referenza tinsab fl-ewwel (1) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata)

[45] Noel Arrigo v Malta 10.05.2005 Qorti Ewropeja għad-Drittijiet tal-Bniedem (Din ir-referenza tinsab fit-tieni (2) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata)

[46] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rikors numru: 175/2019 GM)

'12. *Kif rajna l-ġuri għad irid isir u ovvjament mhux magħruf x'ser ikun l-eżitu u xi provi ser ikun hemm dwar l-istqarrija li saret mir-rikorrent. Sa dan l-istadju lanqas mhemm xi prova li waqt dik l-istqarrija kien hemm ksur tal-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni. F'kull każ l-istqarrija tar-rikorrent tas- 7 ta' Mejju 2014 ma fiha l-ebda prova kontrih ġialadarba, kif kellu dritt, għażel li ma jweġibx għall-mistoqsijiet kollha li sarulu. Għalhekk żgur li l- ġuri li għad irid isir m'huwiex ser ikun bażat fuq dak li qal fl-istqarrija għaliex kull ma qal kien, 'ma nweġibx'. Għaldaqstant, dik l-istqarrija mhi ser tkun ta ebda preġudizzju għall-każ tar-rikorrent. Madankollu kif diġa` sar f'każijiet simili għal dak in eżami din il-Qorti hi tal-fehma li waqt il- proċeduri kriminali ma jsirx użu mill-imsemmija stqarrija (ara f'dan is-sens sentenzi ta' din il-Qorti,* ***<u>Christopher Bartolo v. Avukat Generali et</u>*** *tal- 5 ta' Ottubru 2018 u* ***<u>Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella</u>*** *tal-14 ta' Diċembru 2018).*'

Dik is-sentenza hija sinifikanti tenut kont tal-fatt li nonostante l-fatt l l-akkuzat Clive Dimech kien ghazel li ma jwiegibx ghal mistoqsijiet fl-istqarrija tieghu u ghalhekk fejn stqarrija ma kinitx inkriminanti, il-Qorti Kostituzzjonali xorta wahda qieset li jkun floku li l-istqarrija ma jsirx uzu minnha bhala prova.

Jirrizulta car li sal-lum il-gurnata ma huwiex stabbilit b'mod car jekk stqarrijiet rilaxxati minghajr suspettat ma jkun inghata dritt li jkollu Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija peress li l-ligi fiz-zmien li ttiehdet l-istqarrija ma kinitx taghti dak id-dritt, jilledix id-dritt ghal smiegh xieraq u jekk ghalhekk stqarrija ghandhiex tibqa' in atti. Din il-Qorti izda ma ghandhiex il-kompetenza li tqis jekk hemmx possibilita' ta' ksur tad-dritt ta' smiegh xieraq izda ghandha tqis biss jekk l-istqarrija ghandhiex tifforma parti mill-process waqt il-guri.

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi bis-sahha tat-trasposizzjoni tad-'*Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali u fi proċedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li tiġi infurmata parti terza dwar iċ-ċaħda tal-liberta` u d-dritt għal komunikazzjoni ma'*

partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul iċ-ċaħda tal- libertà' fil-Ligi ta' Malta li sehhet snin wara li l-akkuzat irrilaxxa l-istqarrija tieghu, kien hemm tibdil sostanzjali f'dak li d-dritt ta' access ghal Avukat fi proceduri Kriminali jinkludi. L-artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdi:

'Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali

1. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuni suspettati u akkużati jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat f'ħin u b'mod li l-persuni konċernati jkunu jistgħu jeżerċitaw d- drittijiet tagħhom ta' difiża b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. Il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom aċċess għas-servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed. Fi kwalunkwe każ, il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li ġejjin:

(a) qabel ma jiġu interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew ġudizzjarja;

(b) mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattivi jew att ieħor ta' ġbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3;

(c) mingħajr dewmien żejjed wara ċ-ċaħda tal-libertà;

(d) fejn ġew imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, fi żmien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti.

3. Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li ġej:

(a) L-Istati Membri għandhom jiżguraw li persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(b) ***L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv meta hija tiġi interrogata. Tali parteċipazzjoni għandha tkun konformi mal-***

proċeduri taħt il-liġi nazzjonali, dment li tali proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza tad-dritt konċernat. Fejn avukat jipparteċipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali parteċipazzjoni għandu jiġi rreġistrat bl-użu tal-proċedura ta' reġistrar f'konformità mal-liġi tal-Istat Membru konċernat;

(c) għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għall-avvenimenti investigattivi jew l-attita' ġbir ta' provi li ġejjin,fejn dawk l-atti huma previsti fil-liġi nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkużata hija meħtieġa jew permessa li tattendi l-att konċernat:

(i) ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;

(ii) konfrontazzjonijiet;

(iii) rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4. L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l-informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall- persuni suspettati jew akkużati li jsibu avukat.

Minkejja d-dispożizzjonijiet tal-liġi nazzjonali dwar il-preżenza obbligatorja ta' avukat, l-Istati Membri għandhom jagħmlu l- arranġamenti meħtieġa biex jiżguraw li l-persuni suspettati jew akkużati li jinċaħdu mil-libertà tagħhom ikunu f'pożizzjoni li jeżerċitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformità mal-Artikolu 9.

5. Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża li l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn id-distanza ġeografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkużata tagħmilha impossibbli li jiġi żgurat id-dritt ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed wara li persuna tkun inċaħdet mil-libertà tagħha.

6. F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad-drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun iġġustifikat fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, abbażi ta' waħda mir-raġunijiet konvinċenti li ġejjin:

(a) fejn hemm ħtieġa urġenti li jkunu evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, il-libertà jew l-integrità fiżika ta' persuna;

(b) fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jiġu evitati li l-proċedimenti kriminali jiġu pperikolati b'mod sostanzjali.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Prezentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta kif mizjud b'Att LI tal-2016 jipprovdu s-segwenti:

'(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jħalliha teżerċita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv.
(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill-mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:
(a) qabel ma tkun interrogata mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja fir-rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;
(b) mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);
(ċ) mingħajr ebda dewmien wara li tkun ġiet imċaħħda l-libertà;
(d) meta tkun ġiet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti ligħandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.'

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta umbghad jaqra:

'Id-dritt ta' aċċess għal avukat għandu jfisser dan li ġej:

(a) il-persuna suspettata jew akkużata, jekk tkun għażlet li teżerċita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkużata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha

tingħata lill-persuna suspettata jew akkużata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema ħin m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l-interrogazzjoni;

(b) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-privat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(ċ) <u>il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni. Dik il-parteċipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li dawk il-proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl-interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-parteċipazzjoni għandu jkun irreġistrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il-paragrafu (d):</u>

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l- interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(d) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l-proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkużata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkużata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording oriġinali u li dan ġie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proċeduri fil-qorti tal-ġustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bil-miktub li tkun saret wara l-konklużjoni tal-interrogazzjoni ġaladarba l-mistoqsijiet u t-tweġibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjoviżwali;

(e) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il-persuna suspettata jew akkużata jeħtiġilha jew ġiet permessa li tattendi għall-att konċernat:
(i) ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta'identifikazzjoni;
(ii) konfrontazzjonijiet;
(iii) rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt. (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Dawn l-emendi fil-ligi taghna dahlu fis-sehh snin wara li l-akkuzat kien irilaxxa l-istqarrija tieghu. L-akkuzat fl-eccezzjoni tieghu jissottometti li li l-istqarrija ma ghandhiex tifforma parti mill-process waqt il-guri '*kemm il-darba l-imsemmija stqarrijeit ma' ttiehdux u ma' gewx rilaxxjati skond il-gurisprudenza ricenti dwar l-ammissibilita ta' stqarrijeit li ma' ttiehdux skond il-Ligi*'. **<u>Din il-Qorti taghmilha cara li l-akkuzat inghata d-drittijiet li kienu vigenti fiz-zmien meta ttiehdet l-istqarrija fejn ghalhekk ma kellux dritt li jkollu Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija izda kellu dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u ghalhekk l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat mhijiex bi ksur tal-ligi li kienet in vigore dak iz-zmien li l-istqarrija giet rilaxxata.</u>**

Mhuwiex il-kompitu ta' din il-Qorti biex tqis jekk giex lez id-dritt ghal smiegh xieraq izda biss jekk l-istqarrija ghandhiex tkompli tifforma parti mill-process waqt il-guri. L-akkuzat ma ressaqx allegazzjonijiet ta' vulnerabilita' u lanqas ma ressaq allegazzjonijiet fosthom dwar il-mod ta' kif giet rilaxxata l-istqarrija u cioe' jekk kienx gie imgieghel.

Kif gia kkunsidrat il-Qrati ghadhom sal-lum il-gurnata jiehdu direzzjonijiet kunfliggenti, stat li qieghed iwassal ghal incertezza. Il-Qrati f'xi waqtiet qeghdin iqisu li l-istqarrija ma ghandhiex tithalla fil-process, filwaqt li f'xi waqtiet il-Qrati qeghdin iqisu li l-Qorti ma tistax *a priori* tqis li stqarrija rilaxxata minghajr ma persuna kellha dritt li jkollha Avukat prezenti bhala prova inammissibbli minghajr ma jkun hemm provvediment fil-ligi li jeskludi tali prova. Din il-Qorti temfasizza li

jehtieg li jkun hemm direzzjoni cara inkluz linji gwidi sabiex din is-sitwazzjoni tigi rimedjata.

Dwar il-kuncett ta' certezza legali li huwa ta' importanza kbira ghas Saltna ta' Dritt f'pajjiz demokratiku il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-ismijiet **il-Pulzija vs Alfred Camilleri**[47] tat importanza ghal dan il-kuncett u spjegat it-tifsira tieghu meta stqarret:-

"Filwaqt li huma minnu lil-Qrati nostrana m'humiex marbuta bil-ligi tal-precedent, huma jutilizzaw il-principju auctoritas rerum similiter judicatarum sabiex tigi kreata certezza legali u dan hafna aktar determinant fil-kamp kriminali. Huwa minnu wkoll li c-certezza tad-dritt tista tkun flessibbli fis-sens illi l-Qrati jistghu f'xi hin jaghtu interprettazjonijiet godda. Izda, l-Qorti Ewropeja kellha diversi okkazzjonijeit sabiex tanalizza l-elementi li jistghu iwasslu ghal-lezjoni kif qieghed jigi sotttomess l-esponent. F'dan is-sens issir referenza ghas-sentenza fl-ismijiet ***Beian vs Romania*** *(Applikazzjoni nru. 30658/05) decided on the 6th December 2007 whereby this Court stated:*

"37. Admittedly, divergences in case-law are an inherent consequence of any judicial system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over the area of their territorial jurisdiction. However, the role of a supreme court is precisely to resolve such conflicts (see Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC], nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, § 59, ECHR 1999-VII).

"38. In the instant case it is clear that the HCCJ was the source of the profound and lasting divergences complained of by the applicant. "39. The practice which developed within the country's highest judicial authority is in itself contrary to the principle of legal certainty, a principle which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the basic elements of the rule of law (see, mutatis mutandis, Baranowski v. Poland, no. 28358/95, § 56, ECHR 2000-III). Instead of fulfilling its task of establishing the interpretation to be

[47] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rkors numru: 21/2015AF)

followed, the HCCJ itself became a source of legal uncertainty, thereby undermining public confidence in the judicial system (see, mutatis mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, § 97, ECHR 2002-VII, and Păduraru, cited above, § 98; see also, by contrast, Pérez Arias v. Spain, no. 32978/03, § 27, 28 June 2007)." (enfasi tal-esponent).

*"Ghar-rigward tal-principji stabbiliti mill-istess Qorti, issir referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet **Albu u Ohrajn vs Romania** moghtija fl-10 ta' Mejju 2012, fejn a para 34 insibu s-segwenti:*

"(iii) The criteria that guide the Court's assessment of the conditions in which conflicting decisions of different domestic courts ruling at last instance are in breach of the fair trial requirement enshrined in Article 6 § 1 of the Convention consist in establishing whether "profound and long-standing differences" exist in the case-law of the domestic courts, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if appropriate, to what effect (see Iordan Iordanov and Others, cited above, §§ 49-50; see also Beian (no. 1), cited above, §§ 34-40; Ştefan and Ştef v. Romania, nos. 24428/03 and 26977/03, §§ 33-36, 27 January 2009; Schwarzkopf and Taussik, cited above, 2 December 2008; Tudor Tudor, cited above, § 31; and Ştefănică and Others, cited above, § 36);

*"(iv) The Court's assessment has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (see, amongst other authorities, **Beian (no. 1**), cited above, § 39; **Iordan Iordanov and Others**, cited above, § 47; and **Ştefănică and Others**, cited above, § 31);*

"(v) The principle of legal certainty, guarantees, inter alia, a certain stability in legal situations and contributes to public confidence in the courts. The persistence of conflicting court decisions, on the other hand, can create a state of legal uncertainty likely to reduce public confidence in the judicial system, whereas such confidence is clearly one of the essential components of a State based on the rule of law (see Paduraru v. Romania, § 98, no.

63252/00, ECHR 2005-XII (extracts); ***Vinčić and Others v. Serbia****, nos. 44698/06 and others, § 56, 1 December 2009; and* ***Ştefănică and Others****, cited above, § 38);*

Hija s-sottomissjoni ta' din l-Onorabbli Qorti li minhabba fis-sentenzi hawn fuq citati, jirrizuzlta kjarament divergenzi assoluti fl-interprettazjonijiet moghtija mill-istess Qrati nostrana u cioé l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-appelli Kriminali (sede Superjuri), li, fin-nuqqas ta' Qorti ta' Kassazjoni, il-Qorti Kostituzzjonali ghandha hi d-dmir li tnehhi kull incertezza u certament mhux tkun tikkreja hi tal-istess.

Ikkunsidrat.

Din il-Qorti tikkunsidra li din il-Qorti Kriminali ma tistax tqis jekk it-tehid tal-istqarrija tal-akkuzat Tony Curmi minghajr prezenza tal-Avukat hijiex leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq stante li mhuwiex il-kompitu ta' din il-Qorti li taghmel dan l-ezercizzju u in oltre' l-proceduri fil-konfront tal-akkuzat ghadhom ma ntemmux, anzi ghadu ser jibda jinstema l-guri u ghalhekk ikun fi stadju aktar il quddiem li jkun jista' jigi determinat l-'*overall fairness*' tal-proceduri.

Din il-Qorti izda tikkonsidra li in vista tal-fatt li l-akkuzat kien ghazel li jikkonsulta ma' Avukat qabel it-tehid tal-istqarrija, kienet tapplika r-regola tal-inferenza li jfisser li l-akkuzat setgha ghazel biex isemmi xi fatti fl-istqarrija tieghu abbazi tal-fatt li setghet tigi applikata r-regola ta' inferenza jekk matul il-process iressaq xi difiza li tkun ibbazata fuq xi fatt li ma jkunx semma matul l-interrogazzjoni. Ir-regola ta' inferenza f'dan ir-rigward ma ghadhiex tezisti fil-ligi ta' Malta u ghalhekk illum il-gurnata irrispettivament ta' jekk suspettat jaghzilx li jikkonsulta ma' Avukat jew le, ghandu d-dritt li jibqa' sieket u ma tigix applikata r-regola ta' inferenza jekk matul il-proceduri kriminali isemmi xi haga li ma semmiex matul l-istqarrija. Il-fatt izda li din ir-regola ma ghadhiex applikabbli, ma jfissirx li l-akkuzat kieku fiz-zmien li ttiehdet l-istqarrija ma kinitx tapplika r-regola tal-inferenza kien xorta wahda jaghzel li jirrispondi ghad-domandi u jaghti dik l-informazzjoni moghtija fl-istqarrija tieghu.

Din il-Qorti terga temfasizza li jehtieg li jigi salvagwardat il-principju ta' '*legal certainty*'. Wisq qieghed jigri li sentenzi li anke jinghatghu fl-istess jum kif din il-Qorti ghamlet referenza ghalihom f'din is-sentenza qieghdin jaghtu direzzjoni konfliggenti, tant li l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) provdiet direzzjoni differenti minn dik moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-istess jum dwar din il-kwistjoni u dan nahr is-27 ta' Jannar, 2021.

Kif meqjus fis-sentenza moghtija mill-Qorti Kriminali fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs Lamin Samura Seguba'**[48]

'12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution;

13. Indeed the rules as provided in Directive 13/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation

[48] Deciza mill-Qorti Kriminali fil-11 ta' Gunju, 2020 (Att ta' Akkuza numru: 11/2017)

proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance;

14. The Court therefore upholds the first plea raised by the accused and orders that the statement of the accused given on the 7 of December 2014 and exhibited as Doc PG3 at folio 17 et seq of the records be expunged and that no reference can be made by any witness of the prosecution to any verbal or written declaration made by the accused from the moment of his arrest;'

Sussegwentement il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet '**The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[49] qieset li:

'10. In its reasoning the First Court laments the lack of legal certainty which the domestic courts have had to face in decisions regarding the probative value of pre- trial statements where the suspect did not have a lawyer present during his interrogation, and this in line with current legislation which saw the transposition into Maltese law of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council dated 22 October 2013, and this by means of Act LI of 2016. This Court concurs with the objections put forward by the First Court to the ever-evolving situation regarding the legal validity of pre-trial statements obtained without a lawyer's assistance. Indeed, both our jurisprudence and that of the European Court present differing and often contradictory dicta on the matter. And it is precisely this legal uncertainty that led the First Court to uphold accused's preliminary plea regarding the inadmissibility of his pre-trial statements as evidence in the criminal proceedings brought against him. The Court thus states in its judgment:

12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence

[49] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017)

adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution.

13. Indeed the rules as provided in Directive 2013/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance.

11. *This Court however cannot accept the line of reasoning of the First Court, as it is its duty to lay down rules where the law fails to do so to provide that legal certainty which every accused person has a right to. This does not necessarily amount to the removal from the records of the case of all pre-trial statements, all the more where the said statements were released according to law.*

12. *The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if the law precludes its production.*'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) ghalhekk laqghet l-appell tal-Avukat Generali u rrevokat fejn l-Ewwel Qorti kienet laqghet l-ewwel eccezzjoni preliminari tal-akkuzat u ghalhekk il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) cahdet l-

eccezzjonijiet preliminari kollha.

Din il-Qorti tqis li sal-gurnata tal-lum ma jistax jinghad li l-kwistjoni dwar jekk stqarrija ghandhiex tibqa' in atti nonostante l-fatt li ttiehdet fiz-zmien fejn il-ligi ma kinitx tiprovdi ghad-dritt li suspettat ikun assistit minn Avukat matul l-interrogazzjoni hija kristalizzati, anzi kif muri f'din is-sentenza l-Qrati taw direzzjonijiet differenti dwar din il-kwistjoni.

Din il-Qorti filwaqt li temfasizza li stante li l-proceduri ghadhom ma ntemmux, ma jistax jigi stabbilit jekk sejjer ikun hemm ksur tad-dritt ghal smiegh xieraq u fejn din il-Qorti ma gietx mitluba u lanqas ma ghandha l-kompetenza tikkunsidra dan, tqis izda li nonostante l-fatt li l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat fit- 23 ta' Novembru 2014[50] li tinsab a fol 7 tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja ma hijiex wahda inkriminatorja ghajr li l-akkuzat stqarr li '*disa snin ilu kont niehu l-eroina u dak iz-zmien l-ahhar li hadt.*' liema dikjarazzjoni hija irrilevanti *ai fini* ta' dawn il-proceduri in kwantu l-akkuzat ma giex akkuzat b'pussess semplici ta' eroina, in vista tal-fatt li dak iz-zmien kienet tapplika r-regola tal-inferenza, l-appellant setgha ghazel biex isemmi xi fatt in vista ta' din ir-regola, ghalhekk sejra tiddikjara l-istqarrija tal-akkuzat Tony Curmi rilaxxata fit- 23 ta' Novembru 2014[51] bhala inammissibli u tordna li tigi sfilzata.

Din il-Qorti terga temfasizza li f'kaz li tali stqarrija tibqa' in atti, fil-mument li stqarrija tigi murija lil gurati, ma hemmx is-serhan tal-mohh li jekk fl-eventwalita' li l-Imhallef fl-indirizz jaghti direzzjoni lil gurati biex ma jqisux tali stqarrija, il-gurati mhumiex se jkunu gia influwenzati minn dak li qraw fl-istqarrija, anke in kwantu l-kredibilita' o meno tal-akkuzat. Il-fatt li l-akkuzat f'kaz ta' sejbien ta' htija jkollu dritt li jappella d-decizjoni tal-Qorti Kriminali mhijiex salvagwardja bizzejjed ghal harisen tad-drittijiet tieghu, dan anke tenut kont tal-fatt li hekk kif jipprovdi l-artikolu 509(1)

---

[50] Kif gia rilevat minn din il-Qorti, jirrizulta li f'din l-istess stqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi, id-data indikata fil-bidu tal-istqarrija hija '*22t' Novembru 2014*' filwaqt li fl-ahhar tal-istqarrija hemm indikata d-data tat-'23/11/14'.

[51] Kif gia rilevat minn din il-Qorti, jirrizulta li f'din l-istess stqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi, id-data indikata fil-bidu tal-istqarrija hija '*22t' Novembru 2014*' filwaqt li fl-ahhar tal-istqarrija hemm indikata d-data tat-'23/11/14'.

tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta 'Il-*Qorti tal-Appell Kriminali tista', jekk jidhrilha xieraq, fuq rikors tal-appellant teħles lill-appellant mill-arrest bil-garanzija pendenti d-deċiżjoni tal-appell tiegħu magħmul skont l-artikolu 499 jew 500.*' u ghalhekk bil-possibilta' li persuna ma tinghatax il-helsien mill-arrest waqt li l-appell ikun ghadu pendenti bil-possibilta' li sussegwentement il-Qorti ssib li tkun sehhet lezjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq in vista tal-mod ta' kif ittiehdet l-istqarrija.

Din il-Qorti filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat hija leziva tad-drittijiet tal-akkuzat, tqis izda li in vista tal-fatt li l-Qrati ghadhom sal-lum il-gurnata jaghtu direzzjonijiet differenti dwar l-uzu li ghandu jsir minnha stqarrija rilaxxata fiz-zmien meta akkuzat ma kellux jedd ikollu Avukat prezenti, fl-interess tal-gustizzja u l-integrita tal-process, ghandha tiddikjara l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi fit- 23 ta' Novembru 2014[52] u li tinsab a fol 7 et sequitur tal-atti tal-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja bhala inamissibbli u ghalhekk qieghda tordna l-isfilz taghha. Konsegwentement qieghda tiddikjara kwalunkwe referenza li saret fl-atti fil-provi inkluz fix-xhieda ghal dak li l-akkuzat setgha qal waqt l-investigazzjoni u waqt l-istqarrija minghajr prezenza ta' Avukat bhala ukoll inammissibbli.

Ikkunsidrat;

Illi l-akkuzat qieghed ukoll jeccepixxi li stqarrijiet ta' terzi senjatament ta' Wayne Grima ma ghandhomx jiffurmaw parti mill-process waqt il-guri u dan kemm il-darba l-imsemmija stqarrijiet ma' ttiehdux u ma gewx rilaxxjati skond il-gurisprudenza ricenti dwar l-ammissibilita ta' stqarrijiet li ma ttiehdux skond il-ligi.

Din il-Qorti qieghda tifhem li l-akkuzat qieghed jecepixxi l-inammissibilita' tal-istqarrija ta' Wayne Grima abbazi tal-fatt li meta ttiehdet, il-ligi ma kinitx taghti dritt

[52] Kif gia rilevat minn din il-Qorti, jirrizulta li f'din l-istess stqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi, id-data indikata fil-bidu tal-istqarrija hija '*22^t' Novembru 2014*' filwaqt li fl-ahhar tal-istqarrija hemm indikata d-data tat-'23/11/14'.

sabiex suspettat ikollu Avukat prezenti matul l-investigazzjoni u ghalhekk anke matul it-tehid tal-istqarrija.

Wayne Grima irilaxxa stqarrija fit- 23 ta' Novembru 2014 kif jirrizulta a fol 44 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja (a fol 5 tal-process verbal dwar l-istqarrija guramentata ta' Wayne Grima nhar it-23 ta' Novembru 2014). F'din l-istqarrija immarkata bhala HMI[53], Wayne Grima gie moghti s-segwenti twissija:

"Twissija mogħtija mil-ispettur Herman Mula fil-preżenza ta' Ps 923 Pierguido Saliba "M'intix obbligat li titkellem sakemm ma tkunx tixtieq li titkellem, imma dak li tghid jista' jingieb bi prova ; ma dan kollu, jekk ma tkunx trid tghid xejn jew tonqos milli ssemmi xi fatt, il-qorti jew il-gudikant jistghu jaslu ghal regola ta' inferenza li tammonta ghal prova korroborattiva, jekk matul il-process inti tressaq xi difiza li tkun ibbazata fuq xi fatt li ma tkunx semmejt matul l-interrogazzjoni."

F'din l-istqarrija Wayne Grima fost mistoqsijiet ohra, gie mistoqsi:

***'M**: Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?*
***T**: Iva.*
***M**: Tikkonferma li qabel l-interrogazzjoni inti gejt moghti d-dritt li tikkonsulta m-Avukat u cempilt lil Dr. Franco Debono?*
***T**: Iva.'*

Din l-istqarrija hija ffirmata mill-Ispettur Herman Mula, Ps923 Pierguido Saliba u Wayne Grima u taghlaq bis-segwenti dikjarazzjoni:

'Niddikjara li din l-istqarrija għamiltha jien volontarjament, mingħajr theddid jew biża, wegħdiet jew twebbil ta' xi vantaġġi. Hija l-verita' u wara li ġiet moqrija lili mis surgent

---
53 Xi kultant fl-atti indikata bhala 'HM 1'.

Pierguido Saliba nistqarr li ma rrid inżid jew innaqqas jew inbiddel xejn minnha u nagħżel li niffirma'.

Wayne Grima ghazel ukoll li jiguramenta din l-istqarrija quddiem il-Magistrat tal-Ghassa kif jirrizulta a fol 50 tal-atti tal-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti istruttorja (a fol 11 tal-process verbal dwar l-istqarrija guramentata ta' Wayne Grima nhar it-23 ta' Novembru 2014). F'din ix-xhieda guramentata huwa kien xehed li:

'*Nikkonferma li ghadha kemm inqrat lili l-istqarrija li irrilaxxajt aktar kmieni u li giet esebita mill-Ispettur Herman Mula u li giet esebita u mmarkata bhala dokument "HM 1".*

Nikkonferma illi ghadu kemm gie moghti lili mill-Magistrat tal-Ghassa d-dritt li nikkonsulta ma' avukat ta' fiducja tieghi qabel ma jiena nirrilaxxa tali stqarrija, qabel ma nigguramenta tali stqarija u nikkonferma li jiena irrifjutajt ghal dan id-dritt sabiex inkun nista' nikkonsulta ma' avukat tieghi qabel irrilaxxajt l-istqarrija rilaxata minni aktar kmieni illum.

Nikkonferma wkoll li ghadha kemm inqrat lili l-istqarrija rilaxxata minni dalghodu lill-Ispettur Herman Mula, liema stqarrija giet esebita u mmarkata bhala Dokument "HM 1" u liema stqarrija giet moqrija kollha kemm hi mill-Magistrat tal-Ghassa u nikkonferma bil-gurament tali stqarrija.

Nikkonferma ukoll li m'ghandi xejn x'nikkjarifika f'din l-istqarrija u m'ghandi xejn x'nikkoregi fiha u nikkonferma ukoll li m'ghandi xejn aktar x'inzid maghha salv illi nikkonfermha kollha kemm hi bil-gurament.

(...)'

Huwa kkonferma ukoll li ra id-dokumenti "HM 1" u "HM 2" u gharaf '*bhala bin-numru 5 lil Toni l-Bibla li ghamilt refererenza ghalih fl-istqarrija rilaxxati minni*' u kkonferma li fuq dawn id-dokumenti kollha u kull pagna taghhom gharaf il-firma tieghu fuqhom.

L-**Ispettur Herman Mula** fix-xhieda tieghu datata l- 4 ta' Dicembru, 2014 quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) Bhala Qorti Istruttorja xehed li '*Wayne Grima u Tony Curmi gew investigati t-tnejn li huma minni, t-tnejn li huma ghazlu li jikkonsultaw ma avukat qabel l-interrogazzjoni.*' Huwa xehed ukoll dwar konfront li sar bejn Wayne Grima u Tony Curmi.

Wayne Grima ghazel li ma jixhidx fil-proceduri kontra l-akkuzat u dan in vista ta' proceduri pendenti fil-konfront tieghu. Ma jirrizultax jekk Wayne Grima qieghed jikkontesta l-ammissibilita' tal-istqarrija rilaxxata minnu. F'dan ir-rigward, din il-Qorti taghmel referenza ghal sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija Spettur Neil Harrison Spettur Neville Aquilina Vs Carmel sive Charles Spiteri'**[54] fejn il-Qorti kienet qieset li:

'*Karl Muscat minn naha tieghu ghalkemm fl-istqarrija li kien irrilaxxa dak iz-zmien u cioe' fl-ewwel (1) ta' Ottubru tas-sena elf, disa' mija u sebgha u disghin (1997) kien car fi kliemu u cioe' li kien jintbagahat miz-ziju tieghu u cioe' l-appellant ibiegh id-droga ghaz-ziju tieghu, huwa f'dawn il-proceduri allega li dak li kien stqarr fl-istqarrija ma kienx minnu u lanqas meta l-istqarrija giet guramentata. Jaghti x'jifhem li l-pulizija gieghluh jirrilaxxa dik l-istqarrija. Mill-process tal-kawza kontra Karl Muscat jirrizulta ukoll li kienu gew intavolati proceduri kostituzzjonali sabiex tigi attakata l-istqarrija, liema sentenza mhijiex esebita in atti. Il-Qorti tal-Appell Kriminali kienet sussegwentement wara li l-kawza kostituzzjonali ghaddiet in gudikat, ikkonfermat il- htija kontra Karl Muscat u naqset il-piena inflitta. Dwar il-kwistjoni tal-istqarrija rilaxxata minn Karl Muscat fl-ewwel (1) ta' Ottubru tas-sena elf, disa' mija u sebgha u disghin (1997), tqis li minkejja li Karl Muscat kien instab hati u gie anke kkundannat piena ta' prigunerija effettiva, gialadarba jirrizulta li l-istqarrija tieghu kienet ittiehdet fiz-zmien meta huwa ma kellux jedd li jikkonsulta Avukat qabel it-tehid taghha u lanqas li jkollu Avukat prezenti, din il-Qorti tent kont tal-kontestazzjoni li Karl Muscat qieghed iressaq u anke in vista tad-'Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal- Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali u fi proċedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li*

[54] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fl-20 ta' Frar, 2020 (Appell numru: 198/2019)

tiġi infurmata parti terza dwar iċ-ċaħda tal-libertà u d-dritt għal komunikazzjoni ma' partijiet terzi u mal- awtoritajiet konsulari, matul iċ-ċaħda tal- libertà' li t-trasposizzjoni taghha fil-ligi Maltija dahlet ferm wara li Karl Muscat kien irrilaxxa l-istqarrija tieghu, sejra tiskarta l- istqarrija rilaxxata minn Karl Muscat fl-ewwel (1) ta' Ottubru tas-sena elf, disa' mija u sebgha u disghin (1997) immarkata bhala Dok NH2. Din il-Qorti sejra tiskarta ukoll id- deposizzjoni guramentata tal-istess Karl Muscat moghtija quddiem il-Magistrat Inkwirenti fl-ewwle (1) ta' Ottubru tas-sena elf, disa' mija u sebgha u disghin (1997) fejn ukoll ma jirrizultax jekk Karl Muscat kienx assistit minn Avukat jew jekk inghatax id- dritt li jkollu Avukat waqt ir-rilaxx ta' din id-deposizzjoni.'

A differenza ghal kaz odjern, fil-kawza citata ix-xhud kien ikkontesta l-istqarrija rilaxxata minnu, fil-kawza odjerna ix-xhud Wayne Grima ghadu ma xehedx u ghalhekk ghadu mhux maghruf jekk huwa sejjer jikkontesta l-istqarrija rilaxxata minnu.

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Clayton Azzopardi'**[55] gie kkunsidrat:

'13. *Ngħaddu issa biex inqisu l-ewwel aggravju li ressaq l-attur li jgħid illi l- ewwel qorti għamlet apprezzament ħażin tal-provi meta kkonkludiet li ma kien hemm l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq meta x-xhud ewlenija tal-prosekuzzjoni – Maria Assunta Vella – fit-teħid tal- istqarrija tagħha wkoll ma kinetx assistita minn avukat. Hu jfisser dan l-aggravju tiegħu hekk:*

> *»Illi l-appellant jirrileva illi l-fatt illi x-xhud prinċipali fil-proċeduri quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Gudikatura Kriminali ma kellhiex il-benefiċċju tal-assistenza legali meta rrilaxxat l- istqarrija tagħha jikkostitwixxi ksur tad-drittijiet fundamentali tiegħu stante illi l-istess stqarrija ġiet moqrija meta ġiet biex tixhed susseg- wentement l-istess xhud fil-proċeduri kriminali surreferiti.*

[55] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-13 ta' Frar, 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 12/2016 MH)

»Illi fil-fatt fil-proċess kriminali illi ġie allegat mal-proċeduri odjerni jirriżulta ampjament illi x-xhud Maria Assunta Vella rrilaxxat stqarrija datata 16 ta' Gunju tas-sena 2009 liema stqarrija ġiet rilaxxata min- għajr ma ngħatalha d-dritt illi tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha u għalhekk l-istess stqarrija jew xi referenza għaliha hija leżivi tad- drittijiet fundamentali kif sanċiti fl-artikoli 6 tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta tal-appellanti.

»Illi d-dritt tal-appellant taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea u l- artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta kien irrimedjabbilment preġudikat meta ġiet użata l-istqarrija tax-xhud tal-prosekuzzjoni meħuda b'mod leżiv u abużivament fil-proċeduri kriminali meħuda fil-konfront tiegħu. Fil-fatt, id-dritt tal-appellant taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea u l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta kien irrimedjabbilment pre- ġudikat meta x-xhud ewlieni Maria Assunta Vella kienet miżmuma u mitkellma mill-Pulizija Eżekuttiva u rrilaxxat stqarrija waqt l-inter-rogazzjoni meta hija ma kinitx assistita minn avukat u din l-istqarrija sussegwentement intużat kontra l-esponent stante illi minħabba tali stqarrija l-esponent ġie arrestat u mressaq il-qorti akkużat bl-akkużi odjerni fil-proċeduri kriminali u tinsab esebita fil-proċess kriminali tiegħu apparti illi l-istess stqarrija saret referenza għaliha meta Maria Assunta Vella ġiet biex tixhed quddiem il-Qorti tal-Maġistrati. Fi kliem ieħor, l-istqarrija tax-xhud ewlieni Maria Assunta Vella meħuda b'mod leżiv kienet il-pern tal-proċeduri kriminali meħudin fil-konfront tal-esponent Clayton Azzopardi stante illi kienet l-istess stqarrija li wasslet għall-arrest u eventwalment għall-proċediment kriminali fil-konfront tal- istess esponent.

»Illi l-liġi fiż-żmien illi fih l-esponent ġie arrestat u investigat ma kinetx tipprovdi għad-dritt tal-assistenza legali lill-arrestat f'ebda ħin tal- arrest, qabel jew matul l-interrogazzjoni, kif ukoll ma kinetx tippermetti lill-persuna investigata aċċess tal-file tal-pulizija u dan jikkostitwixxi ksur tad-dritt fundamentali tal-esponent għal smigħ xieraq ai termini tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem.

»Illi kemm l-esponenti kif ukoll ix-xhud Maria Assunta Vella ma kell- homx avukat

biex jassistihom waqt li kienu qed jiġu investigati mill- ispettur u ma kellhomx avukat li seta' jassikura li d-drittijiet tagħhom qed ikunu segwiti u salvagwardjati.

»… … …

»Illi iżda l-ewwel onorabbli qorti ħasset illi għalkemm hemm ksur tad- drittijiet fundamentali tal-bniedem fil-każ tal-istqarrija tal-appellant, dan l-istess ksur ma jissusstix fil-każ tal-istqarrija tax-xhud Maria Assunta Vella. Illi l-ewwel onorabbli qorti rriteniet illi se mai għandu jkun ix-xhud li jilmenta minn nuqqas ta' assistenza legali u mhux l-appellant. Il-qorti rriteniet illi l-interess personali, dirett u attwali fl-attakk tal-istqarrija jinħtieġ ikun tax-xhud miġjub, allura ta' Maria Assunta Vella, u mhux tal-appellant.

»Illi l-appellant umilment jirrileva illi ma jaqbel xejn ma' tali raġunament stante illi huwa għandu interess dirett, personali u attwali fir-rigward tal-istqarrija tax-xhud Maria Assunta Vella għax l-istess stqarrija wasslet sabiex hu jiġi arrestat u eventwalment l-istess stqarrija tinsab esebita fl-inkartament kriminali u saret referenza għaliha meta ġiet biex tixhed l-istess Maria Assunta Vella. Fil-fatt, Maria Assunta Vella l- ewwel xehdet di sua sponte imbagħad ġie moqrija lilha l-istqarrija fejn għażlet ukoll li tikkonfermaha quddiem il-qorti adita bil-proċeduri kri- minali.

»Illi inoltre jiġi rilevat illi fiż-żmien illi xehdet ix-xhud prinċipali Maria Assunta Vella u cioè nhar is-17 ta' Jannar tas-sena 2012 il-qrati Maltin ma kinux għadhom ħadu pożizzjoni ċara rigward l-ammissibilità o meno tal-istqarrija – kienu għadhom ma irrikonoxxewx b'mod ċar il- posizzjoni meħudha mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis- sentenza <u>Salduz v. Turkey</u> deċiża nhar is-27 ta' Novembru tas-sena 2008. Illi inoltre jirriżulta illi meta ġiet biex tixhed ix-xhud ewlieni Maria Assunta Vella mhux biss saret referenza lilha għall-istqarrija rilaxxata minnha (u li ttieħdet b'mod abużiv u bi ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem) iżda saħansitra ġiet moqrija lilha l-istess stqarrija mill- bidu sal-aħħar mill-Uffiċjal Prosekutur l-Ispettur Jesmond J. Borg u għalhekk fix-xiehda ġuramentata tagħha hemm l-istqarrija rilaxxata minnha in toto liema stqarrija skont ġurisprudenza kopjuża ttieħdet b'mod abużiv.

»Illi dan kollu jsib konfort anke fis-sentenza ta' Mario Borg v. Malta datata 12 ta' Jannar tas-sena elfejn u sittax 2016 illi sabet leżjoni tad- drittijiet fundamentali tal-bniedem senjatament dawk taħt l-artikolu 6(1) u (3) tal-Konvenzjoni Ewropea. F'dan ir-rigward il-qorti rriteniet illi d- dritt tal-assistenza legali għandha tkun ir-regola ġenerali u tali dritt għandu jingħata mill-istadju inizjali tal-investigazzjoni salv f'ċirkustanzi eċċezzjonali. Kompliet ittenni li d-dritt tad-difiża jkun ippreġudikat meta persuna taħt investigazzjoni tagħti stqarrija fejn tinkrimina lilha nnifisha mingħajr ma tkun ingħatat id-dritt illi tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha. I noltre, l-istess qorti rriteniet illi ċ-ċaħda sistematika ta' dan id- dritt huwa leżiv tal-artikolu 6 u cioè dak għal smigħ xieraq. Fil-fatt, l- istess qorti saħqet illi:

» "(i) General principles

»56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the pri- vilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).

»57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is de- monstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restirct this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudied when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).

»58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the

requirements of Article 6 (ibid., § 56).

»(ii) Application to the present case

»59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law.

»60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an appellant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51- 57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yesilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

»61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraign- ment).

»62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assitance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only

be subject to restricitons if there are compelling rasons (see Salduz, cited above, §§ 52-55 and 56).

»63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.

»Illi din l-istess sentenza rribadiet il-prinċipju illi nuqqas ta' assistenza legal tal-persuni illi xehdu fil-proċeduri tiegħu wkoll jikkostitwixxi ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem stante illi affettwa l-andament tal-proċeduri kriminali u għalhekk f'dak ir-rigward ir-rikorrenti seta' jitqies ikollu a victim status. Illi l-istess sentenza saħqet iżda illi għal- kemm it-talba tiegħu kienet ammissibbli stante illi kienet diġà sabet ksur ma kinitx se tidħol iktar fil-fond tal-ilment:

»71. For the purposes of the present case the Court accepts that the applicant has victim status. It also considers that the complaint is not manifeslty ill-founded within the meaning of Article 35 § 3 (a) of the Convention, nor does it appear inadmissible on any other grounds. It must therefore be declared admissible.

»72. However, having regard to the findings in paragraph 63 above, the Court does not consider it necessary to examine the merits of this complaint.«

14. Il-kwistjoni li trid tindirizza din il-qorti hawnhekk hija jekk l-istqarrija tax- xhud ewlieni fil-każ tal-attur – u cioè Maria Assunta Vella – hijiex valida u jekk tistax tintuża bħala prova kontra l-attur u dan minħabba l- fatt li l-istess stqarrija ttieħdet mill-pulizija waqt l-interrogazzjoni ta' Maria Assunta Vella mingħajr ma' din kellha l-opportunità sabiex tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha waqt l-interrogazzjoni.

15. Dan it-tip ta' ilment dwar stqarrija ta' xhud diġà kien trattat fis- sentenza mogħtija minn din il-Qorti fil-25 ta' Jannar 2013 fl-ismijiet "<u>Mario Borg v. Kummissarju tal-Pulizija et</u>. F'dik il-kawża Mario Borg kien ilmenta, inter alia, dwar il-fatt li x-xhieda ewlenin li xehdu fil- proċeduri kriminali kontra tiegħu ma kellhomx aċċess għal assistenza legali u għalhekk dak in-nuqqas kellu riperkussjonijiet fil-proċeduri fil- konfront tiegħu. Din il-qorti kienet qalet hekk:

»Għalkemm mhux neċessarjament huwa l-każ illi, kif qalet l-ewwel qorti, "F'każ ta`

stqarrija li tingħata lill-pulizija, hi biss il-persuna li tagħmel l-istqarrija li għandu jkollha d-dritt li tilmenta li ma kellhiex aċċess għall-avukat u tinvoka ksur tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni" – għax jista' jkun illi min jagħmel listqarrija ma jkollux aċċess għal qorti u għalhekk ma jistax jitlob rimedju, iżda xorta jibqa' l-fatt illi l-istqarrija tkun ittieħdet b'abbuż u għalhekk ma tkunx tiswa bħala xiehda – fil-każ tallum iż-żewġ xhieda li għamlu l-istqarrija kellhom kull fakoltà li jikkontestawha iżda mhux biss ma għamlux hekk anzi reġgħu tennew dak li qalu f`xiehda ħielsa quddiem il-qorti. Mela jekk min għamel l- istqarrija ma ċaħadhiex u ma ikkontestahiex u ma lmentax li ttieħdet b'abbuż għalkemm kellu kull fakoltà li jagħmel hekk b'aċċess ħieles għal qorti, dik l-istqarrija għandha titqies bħala xiehda ammissibbli.«

16. *Din il-qorti adottat dan l-istess raġunament fis-sentenza tagħha mogħtija fil-25 ta' Jannar 2013 fl-ismijiet Il-Pulizija v. Patrick Spiteri fejn kienet qalet hekk:*

»37. Dawn l-aggravji, fil-fehma ta' din il-qorti, huma riżultat ta' malintiż pjuttost mifrux illi min hu akkużat b`reat għandu xi dritt fondamentali illi ma titħalla titressaq ebda xiehda li tista' b`xi mod tkun ta' ħsara għalih, bħallikieku għandu d-dritt ukoll illi f kull każ jinstab mhux ħati u illi l- equality of arms tfisser illi l-prosekuzzjoni tiġi mċaħħda mill-mezzi biex tipprova l-każ tagħha.

»… … …

»39. … … … ma tressqet ebda prova illi Galea u Cachia lmentaw li dawk l-istqarrijiet ittieħdu bi ksur ta' xi jedd tagħhom, u għalhekk aktar u aktar ma jistax jingħad illi dik l-istqarrija hija illeċita meta min jagħmilha ma jilmentax bi ksur ta' xi jedd tiegħu.

»40. Mela l-premessa ta' Spiteri illi l-istqarrijiet ta' Galea u ta' Cachia huma awtomatikament illeċiti għax ma sarux bl-għajnuna ta' avukat hija ħażina u kull argument mibni fuq dik il-premessa huwa neċess- arjament ħażin ukoll.«

17. *Applikati dawn il-prinċipji għall-każ tal-lum, din il-qorti hija tal-fehma li l-fatt waħdu li l-istqarrija ta' Maria Assunta Vella li ttieħdet waqt l-inter- rogazzjoni tagħha ttieħdet mingħajr ma' kienet assistita minn avukat ma jfissirx, b'daqshekk, li kien hemm ksur*

tad-dritt tas-smigħ xieraq tal-attur. Fl-ewwel lok, ix-xhud Maria Assunta Vella li għamlet l- istqarrija kellha kull fakoltà li tikkontestaha iżda mhux biss m'għamlitx hekk anzi reġgħet tenniet dak li qalet f'xiehda ħielsa quddiem il-qorti. La Maria Assunta Vella – il-persuna li għamlet l-istqarrija – ma ċaħdithiex u ma kkontestathiex u ma lmentatx li ttieħdet bi ksur tal-jeddijiet fondamentali tagħha – għalkemm kellha kull fakoltà li tagħmel hekk b'aċċess ħieles għall-qorti – dik l-istqarrija għandha titqies bħala xiehda ammissibbli. Fit-tieni lok, fil-proċeduri kriminali kontra tiegħu l- attur għandu l-fakoltajiet kollha li jagħtuh il-jedd għal smiegħ xieraq, fosthom l-equality of arms; partikolarment, jista' jagħmel il-kontro- eżami lix-xhud Maria Assunta Vella biex b'hekk isostni bl-aħjar mod id-difiża tiegħu.

18. *Għal dawn ir-raġunijiet dan l-ewwel aggravju li ressaq l-attur huwa miċħud.'*

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Angelo Gafa) v. Patrick Spiteri'**[56] gie kkunsidrat li:

'38. Gà rajna, waqt it-trattazzjoni tal-appell tal-Pulizija u tal-Avukat Generali, illi l-fatt waħdu illi ssir stqarrija meta min jagħmilha ma jkollux l-għajnuna ta' avukat ma huwiex ipso facto bi ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.

39. Aktar min hekk, ma tressqet ebda prova illi Galea u Cachia lmentaw li dawk l-istqarrijiet ittieħdu bi ksur ta' xi jedd tagħhom, u għalhekk aktar u aktar ma jistax jingħad illi dik l-istqarrija hija illeċita meta min jagħmilha ma jilmentax bi ksur ta' xi jedd tiegħu.

40. Mela l-premessa ta' Spiteri illi l-istqarrijiet ta' Galea u ta' Cachia huma awtomatikament illeċiti għax ma sarux bl-għajnuna ta' avukat hija ħażina u kull argument mibni fuq dik il-premessa huwa neċessarjament ħażin ukoll.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Clive Dimech v. Avukat Generali'**[57] inghad li:

[56] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-25 ta' Jannar, 2013 (Appell Civili Numru: 66/2011/1)
[57] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rkors numru: 175/2019 GM)

'15. Ir-rikorrent argumenta li l-istqarrijiet li Zahra u Pisani taw lill-pulizija, m'humiex ammissibbli bħala prova. Madankollu, dik hi materja li semmai trid tiġi trattata u deċiża fil-kawża kriminali in kwantu hi l-Qorti tal-Kriminali li għandha tagħti interpretazzjoni u tapplika l-liġi ordinarja. Dan apparti li fil-każ in eżami, Zahra u Pisani għamlu stqarrijiet ġuramentati quddiem Maġistrat. Fatt li evidentement ir-rikorrent m'huwiex jikkunsidra. Stqarrija li taw waqt li kontrihom kien hemm diġa` proċeduri kriminali, u li fihom ikkonfermaw li kienu ħadu parir mingħand avukat qabel għamlu l-istqarrija ġuramentata quddiem il-Maġistrat.

*16. Ir-rikorrent semma wkoll li Zahra u Pisani stess kienu ilmentaw dwar l-istqarrijiet li taw. F'dan ir-rigward semma n-nota preżentata fit-28 ta' Gunju 2012 fl-atti tal-akkuża numru 14/2012 fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta v. Justin Zahra omissis**. Pero` semmai dik kienet sempliċi eċċezzjoni f'kawża kriminali oħra, fejn ovvjament huma akkużati. L-oġġezzjoni kienet evidentement għal dak li kien qiegħed jiġri fil-proċeduri kriminali li hemm pendenti kontrihom. Dan apparti li l-fatt li ngħatat eċċezzjoni f'dak is-sens ma jfissirx li għandhom raġun.*

*17. Hu wkoll minnu li r-rikorrent ma kienx preżenti waqt l-istqarrijiet li taw l-imsemmija tnejn min-nies. Pero` wieħed irid jiftakar li ingħataw bħala parti mill-investigazzjoni tal-pulizija. Fid-deċiżjoni **Camilleri v. Malta** (51760/99) tas-16 ta' Marzu 2000, il-QEDB stess qalet:*

*"The Court further recalls that all evidence must normally be produced in the presence of the accused at a public hearing with a view to adversarial argument. However, the use in evidence of statements obtained at the stage of the police inquiry and the judicial investigation is not in itself inconsistent with paragraphs 3(d) and 1 of Article 6 of the Convention, provided that the rights of the defence have been respected. As a rule, **these rights require that the defendant be given an adequate and proper opportunity to challenge and question a witness against him or her either when that witness is making a statement or at a later stage of the proceedings**[58] (see the Saïdi v. France judgment of 20 September 1993, Series A no. 261-C, p. 56, § 43; the Van Mechelen and Others v. the Netherlands judgment of 23 April 1997, Reports of Judgments and*

[58] Enfasi ta' din l-Onorabbli Qorti

Decisions1997-III, p. 711, § 51). ".

18. Ovvjament il-ġuri għad irid isir u ċertament li hu prematur li jingħad li r-rikorrent mhux ser igawdi mill-opportunitajiet fuq imsemmija.

19. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet l-ilment tar-rikorrent dwar l- istqarrijiet ta' Zahra u Pisani huma wkoll mingħajr bażi.'

Din il-Qorti ghalhekk tqis li nonostante l-fatt li l-istqarrija ta' Wayne Grima ittiehdet fi zmien meta suspettat ma kienx jinghata d-dritt li jkollu Avukat prezenti waqt l-istqarrija u fejn setghet anke tapplika r-regola ta' inferenza fejn suspettat jaghzel li jikkonsulta ma' Avukat qabel it-tehid tal-istqarrija, jekk ma jkun irid jghid xejn jew jonqos milli jsemmi xi fatt u sussegwentement matul il-process iressaq xi difiza li tkun ibbazata fuq xi fatt li ma jkunx semma matul l-interrogazzjoni, mhux biss Wayne Grima ghazel li jiguramenta l-istqarrija tieghu izda ukoll sal-lum il-gurnata ma jirrizultax jekk Wayne Grima qieghed jikkontesta l-ammissibilita' jew il-kontenut tal-istqarrija rilaxxata minnu. Ghalhekk din il-Qorti tqis li tali stqarrija ghandha tibqa' fl-atti u ghalhekk hija prova ammissibli f'kaz li Wayne Grima jixhed f'dan il-guri u tali stqarrija ma tigix kontestata minnu.

Ghal dawn il-motivi, din il-Qorti taqta' u tiddeciedi billi ghar-ragunijiet ikkunsidrati f'din is-sentenza, **tilqa**' limitatament l-eccezzjoni preliminari tal-akkuzat billi filwaqt li tiddikjara l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi fit-23 ta' Novembru 2014[59] a fol 7 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja bhala prova inammissibbli u ghalhekk tordna l-isfilz taghha, tiddikjara ukoll kwalunkwe referenza li saret fl-atti inkluz fil-provi u fix-xhieda ghal dak li l-akkuzat Tony Curmi seta' qal matul l-investigazzjoni u matul it-tehid tal-istqarrija minghajr ma kellu Avukat prezenti bhala ukoll inammissibli.

[59] Kif gia rilevat din il-Qorti, jirrizulta li f'din l-istess stqarrija rilaxxata mill-akkuzat Tony Curmi, id-data indikata fil-bidu tal-istqarrija hija '*22ta' Novembru 2014*' filwaqt li fl-ahhar tal-istqarrija hemm indikata d-data tat-'23/11/14'.

In kwantu l-istqarrija ta' Wayne Grima **tichad** l-eccezzjoni preliminari tal-akkuzat u ghalhekk tiddikjara l-istqarrrija rilaxxata minn Wayne Grima fit-tlieta u ghoxrin (23) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014) immarkata bhala HMI (f'xi waqtiet fl-atti indikata bhala 'HM 1') u li tinsab a fol 44 et sequitur tal-atti tal-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja (a fol 5 et sequitur tal-proces-verbal dwar l-istqarrija guramentata ta' Wayne Grima nhar it-23 ta' Novembru 2014) kif ukoll ix-xhieda guramentata ta' Wayne Grima moghtija quddiem il-Magistrat tal-Ghassa fit-tlieta u ghoxrin (23) ta' Novembru tas-sena elfejn u erbatax (2014) bhala provi ammissibli u dan dejjem f'kaz li dan Wayne Grima jixhed fil-guri kontra l-akkuzat u ma jikkontestax l-istqarrija rilaxxata minnu.

Il-Qorti tordna l-prosegwiment tal-kawza.

(ft) Consuelo Scerri Herrera
Imhallef
VERA KOPJA

Franklin Calleja
Deputat Registratur